

PAPER DETAILS

TITLE: OSMANLI ARSIV BELGELERINE GÖRE BULGARISTAN'DA 1910 YILINDA MEYDANA
GELEN SOSYOLOJİK VE POLİTİK BİR OLAY: RUSÇUK VAKASI

AUTHORS: Mustafa Durdu

PAGES: 89-138

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4025961>

OSMANLI ARŞİV BELGELERİNE GÖRE BULGARİSTAN’DA 1910 YILINDA MEYDANA GELEN SOSYOLOJİK VE POLİTİK BİR OLAY: RUŞÇUK VAKASI

Mustafa DURDU*

ÖZ

1910 yılında Ruşçuk kentinde Hafız Mehmed Efendi’nin on beş yaşındaki kızı Emine Safveti, 45 yaşında bir Hristiyan olan Yordan İstefanof (Jordan Stefanov) tarafından kaçırılmış ve kızın Hristiyanlığa geçmesi sağlanmıştır. Küçük kız daha sonra adı geçen kişi ile evlenmiştir. Bu olay Ruşçuk’ta yaşayan Müslümanların tepkisini çekmiştir. Mahkeme, çocuk yaşta olduğundan Emine’yi ailesine teslim etmiştir. Fakat Makedonyalı Bulgar komitecilerinin kışkırtmaları neticesinde küçük kız polis merkezinden kaçırılmıştır. Bunun üzerine gelişen olaylar sonucunda güvenlik güçleri ile Bulgar göstericiler arasında kanlı çatışmalar yaşanmıştır. Bu sırada olay politize edilerek muhalefet partileri ile iktidardaki Demokratların siyasi mücadelesine dönüşmüştür. Bu olaylar esnasında Ruşçuk’taki Türkler zor günler geçirmiştir. Bu makalede Osmanlı literatüründe Ruşçuk Vakası olarak adlandırılan olayın sebepleri ve sonuçları, Bulgaristan’daki Türkler ve iktidar-muhalefet çekişmesi bağlamında incelenmiştir. Ana kaynaklarımız Osmanlı arşiv belgeleri ile Osmanlı gazeteleridir. Bunların yanı sıra telif eserlerden de yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bulgaristan, Ruşçuk Vakası, Şehbender, Müslümanlar, Hristiyanlar.

* Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Karaman, ORCID: orcid.org/0000-0002-1555-0035, E-posta: mustafa76duru@hotmail.com

OPEN ACCESS

MUSTAFA DURDU

**A SOCIOLOGICAL AND POLITICAL EVENT THAT OCCURRED
IN BULGARIA IN 1910 ACCORDING TO THE OTTOMAN
ARCHIVE DOCUMENTS: THE RUSE INCIDENT**

ABSTRACT

In 1910, in the city of Ruse, Hafız Mehmed Efendi's fifteen-year-old daughter, Emine Safvetî, was kidnapped by Yordan Stefanov (Jordan Stefanov), a 45-year-old Christian, and the girl was forced to convert to Christianity. The little girl later married the said person. This incident attracted the reaction of Muslims living in Ruse. The court handed Emine over to her family because she was a child. However, as a result of the provocations of the Macedonian Bulgarian committee members, the little girl was kidnapped from the police station. As a result of the events that followed, bloody clashes took place between security forces and Bulgarian demonstrators. Meanwhile, the incident was politicized and turned into a political struggle between opposition parties and the ruling Democrats. During these events, the Turks in Ruse had a hard time. In this article, the causes and consequences of the event called the Rusçuk Vakası (Incident) in the Ottoman literature will be discussed in the context of the Turks in Bulgaria and the government-opposition conflict. Our main sources are Ottoman Archive documents and Ottoman newspapers. In addition, other types of research were also used.

Keywords: Bulgaria, Ruse Incident, Consul (Sehbender), Muslims, Christians.

EXTENDED ABSTRACT

The establishment of the Principality of Bulgaria at the end of the Russo-Turkish War led to a difficult situation for the Turks and Muslims who had been living in the region for five hundred years. The State of Bulgaria, which was established within the borders of the Danube province, constituted in 1864, had tried its best to suppress or deport the dense Turkish population in the region. Bulgarians were settled in place of the Turks who migrated or who were massacred. Muslims, who were reduced to minority status while they were a supreme nation, were subjected to great massacres and unlawful acts. Especially following the Bulgarian independence in 1908, Turks had a hard time. Nevertheless, Muslims, who were organized thanks to the mufti offices established within the framework of the treaties, acted extremely bravely in defending their rights. One of the places where Turks lived densely was Ruse, which was once the center of the Danube province. An incident that took place in the city in March 1910 affected not only the Muslims living in the region but also the whole of Bulgaria.

OSMANLI ARŞİV BELGELERİNE GÖRE BULGARİSTAN'DA 1910 YILINDA MEYDANA
GELEN SOSYOLOJİK VE POLİTİK BİR OLAY: RUSÇUK VAKASI

In March 1910, the Turks and Muslims of the Ottoman remnant in the region reacted to the tricking of a young Turkish girl into marrying a Bulgarian named Yordan Stefanov in Ruse and showed an image of unity. Muslim organizations led by the Mufti of Ruse also followed the incident. Both the Mufti's Office of Ruse and the Turkish Consulate General of Ruse endeavored to resolve the issue by the law without engaging in any illegal activities. They took initiatives under the law in force in the country. However, the opposition parties collaborated with the Macedonian communists and provoked people to turn this event into a political gain. Thanks to the struggle of the Turks and the efforts of the Muftiate of Ruse, the case was brought to court. As a result of the proceedings, it was decided that Emine Safvetî, the Turkish girl, could not be proselytized and married because she was a child, thus she was handed over to her family. However, the events that followed were a manifestation of extreme Bulgarian nationalism based on Turcophobia. The incident was also closely related to the activities of Bulgarian gangs in Ottoman Macedonia. The Bulgarian committeemen, who made propaganda with the slander that Bulgarian girls in Macedonia were married to Turks after being proselytized, used the incident in Ruse to exploit the national feelings of Bulgarians. Therefore, these gangsters, who turned the marriage of a Bulgarian with a Turkish girl into a national cause, dishonored people and opposed the court decision. Meanwhile, Yordan Stefanov and his friends attempted to attack the girl's family and raided the house in order to kidnap Emine Safvetî. Emine Safvetî was then taken to the police station. However, the crowd that gathered with the guidance of the members of the opposition parties and Macedonian communists took Emine from the police station, brought her to Yordan Stefanov's house, and started wedding festivities in front of the house. The authorities in Ruse, who until that time had kept silent about the oppression, threats, and bullying of Turks and Muslims, were forced to intervene in line with the instructions of the Minister of Internal Affairs Takev when they saw that the opposition parties came to the fore. In other words, when the issue turned into a political struggle, the police took measures. On March 13, 1910, a clash broke out between the crowd and the soldiers who came to the place of the wedding festival to take Emine Safvetî. During the clash there were deaths and injuries. This situation had created a new opportunity for the opposition parties and rallies and demonstrations were organized across the country to demand the resignation of the Bulgarian government composed of Democrats. In other words, the issue had turned into a struggle between the ruling party and the opposition parties. In this process, Bulgarian Macedonian communists, Stambolists, and Socialists rose to prominence. According to the claims of the

opposition groups in Bulgaria, the use of weapons by the military against the crowd was related to the imminent visit of the Bulgarian King Ferdinand to Istanbul.

During these events, the Turks and Muslims in Ruse had a very difficult time. The demonstrating Bulgarians stoned mosques and masjids and looted some shops belonging to Turks. In response, some of the Turks in the city sought refuge in the Ottoman Consulate General. Asım Bey, the Ottoman Ambassador in Sofia, warned the Bulgarian Minister of Foreign Affairs and carried out an effective diplomacy on this issue, which was an important initiative in terms of reassuring the Turks. The reports sent to the Ministry of Foreign Affairs by Osman Nuri Bey, the Ottoman Consul General in Ruse, through the Ottoman Embassy in Sofia reflects the efforts of the Turkish diplomats to protect the Turks and Muslims in Ruse. To note, the fact that the Bulgarian King Ferdinand was to visit Istanbul shortly afterward was actually instrumental in ending the incidents before they turned into harsher actions against the Turks in the region. Therefore, the Bulgarian government that didn't want the deterioration of the relations between the two countries, did not allow the continuation of the violence against the Turks.

Although peace was restored in the city after a while, Emine was not handed over to her family. The administrators of Ruse made underhanded efforts for this marriage to take place and tried to annul the court decision. Because the Governor of Ruse, P. Zlatev was an extreme nationalist known for his anti-Turkish and anti-Islamic views. His attitude had affected negatively the course of the events. As a result, the administration of Ruse turned a blind eye to the conversion of Emine, a child, and her marriage to Yordan, which was illegal and also contrary to the Bulgarian law. This event deeply affected the Muslims of Ruse, who became a minority in their homeland after 1878. Some Turks, who did not feel safe due to the Ruse Incident, started to migrate to Ottoman lands. The Ruse Incident had a negative impact on all Turks in Bulgaria and Muslims throughout the country were subjected to various forms of persecution. The just cause of the Muftiate of Ruse and its struggle for the rule of law disturbed the local administration in the city. As a result, they wanted to prevent Mufti Ali Ziya Efendi, who had won the elections again, from becoming Mufti. However, all these actions violated the Treaty of Berlin and the subsequent treaties and agreements. Asım Bey, the Ottoman Ambassador in Sofia, and Osman Nuri Bey, the Ottoman Chief of Mission in Ruse, took the necessary initiatives for the Turks who were subjected to bullying as a result of the Rusçuk Incident and made them feel that they were not alone. However, this unfortunate incident had a negative impact not only on the Turks of Ruse but also on all Turks and

OSMANLI ARŞİV BELGELERİNE GÖRE BULGARİSTAN'DA 1910 YILINDA MEYDANA
GELEN SOSYOLOJİK VE POLİTİK BİR OLAY: RUSÇUK VAKASI

Muslims throughout Bulgaria. The effects of the Ruse Incident were also felt in the Istanbul press. The Turkish press conveyed details of the incident to its readers by quoting Bulgarian newspapers.

Giriş

Osmanlı arşiv belgelerinde genelde Rusçuk Vakası bazen de Rusçuk Hadisesi olarak geçen olayın mahiyeti ve sonuçları bu makalenin temel konusunu oluşturmaktadır. Türkçe literatürde bu konu ile ilgili bir çalışma bulunmamaktadır. Dolayısıyla makalenin konusu, özgündür. Makalenin amacı, 1910 yılında Bulgaristan'da ve Osmanlı basınında geniş yankı uyandıran bir olayı etraflıca ve sebep sonuç ilişkisi bağlamında analiz ederek Bulgaristan çalışmalarıyla ilgili Türkçe literatüre bir katkı sunmaktır.

Kaynaklar ve Yöntem

Makalenin temel konusu Osmanlı arşiv belgelerine dayanmaktadır. Bu belgeler içinde Osmanlı Devleti'nin Rusçuk Şehbenderi Osman Nuri Bey ile Sofya Sefiri Asım Bey'in merkeze gönderdikleri raporlar ve telgraf metinleri temel kaynakları oluşturmaktadır. Bahsedilen belgeler vasıtasıyla 1910 yılına ait Bulgar basınında ve Bulgar siyasetinde Rusçuk Vakası ile ilgili düşünceler de makalenin içeriğini oluşturmaktadır. Ayrıca Osmanlı gazeteleri de başvurulan kaynaklar arasındadır. Bunlar içinde *Sabah*, *Tanin*, *Yeni Tasvir-i Efkâr* ve *Yeni İkdam* gazeteleri konuya özel bir ilgi göstermişlerdir. Adı geçen gazetelerin haber ve yorumlarından istifade edilmiştir. Yukarıda belirtmiş olduğumuz gibi makalede ele alınan konuyla ilgili Türkçe literatürde herhangi bir çalışma olmadığı için Osmanlı arşiv belgeleri ile Osmanlı basını temel iki kaynağımızı oluşturmuştur.

Kavramsal çerçeveyi üç temel başlık altında oluşturduk. Ana konuya hazırlık olması için ilk olarak "Bulgaristan'da Türk Egemenliği ve Rusçuk" başlığı altında fetihten 1870'lere kadar olan süreci kısaca ele aldık. Bu başlık altında Tuna vilayeti ve Rusçuk şehri ile ilgili genel bir değerlendirme de yapılmıştır. "Bulgaristan Prensliği'nin Kurulması ve 1908'de Bulgaristan'ın Bağımsızlığı" başlığı altında ise Berlin Antlaşması ile kurulan Bulgaristan Prensliği ve 1908'de ilan edilen bağımsızlık neticesinde tesis edilen Bulgaristan Krallığı'nın daha çok siyasi tarihi kısaca irdelenmiştir. Kavramsal çerçeveyi teşkil eden son kısım ise "Bulgaristan'daki Türklerin Durumu" başlığı altında analiz edilmiştir. Bu kısımda Berlin Antlaşması'ndan sonra

Bulgaristan'da kalan Türklerin sorunları, uğradıkları zulümler ve katliamlar ele alınmıştır. Ayrıca Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında yapılan ikili antlaşmalar çerçevesinde Türklerin hakları konusunda yapılan düzenlemeler burada ele alınan konular arasındadır. Bu üç başlık altında kavramsal çerçeveyi oluştururken yararlandığımız temel kaynaklar Türkçe literatürde Bulgaristan sahası üzerine yapılmış temel çalışmalardır. Halil İnalcık'ın 1942 tarihli doktora tezi olan *Tanzimat ve Bulgar Meselesi*, Bulgaristan ile ilgili yapılan ilk çalışmalardandır. Ayrıca başta Mahir Aydın olmak üzere Bulgaristan bölgesi ve bölgedeki Osmanlı şehir ve kasabaları üzerine çalışmalarıyla tanınan M. Hüdaî Şentürk, Neriman Ersoy Hacısalihoglu, Meryem Kaçan Erdoğan ve Meral Bayrak Ferlibaş gibi yazarların eserlerinden yararlanılmıştır. Ayrıca Bulgaristan ve Rusçuk ile ilgili yazılmış tezler de kaynaklarımız arasında yer almıştır. Bunlardan özellikle Emine Bayraktarova'nın yüksek lisans ve doktora tezlerini belirtmemiz gerekir.¹ Bu kısımda birinci el kaynak olarak kabul edilen Tuna vilayet salnameleri de yararlandığımız kaynaklar arasındadır.

Makalenin temel konusunu teşkil eden bölüm üç ana başlıktan oluşmaktadır. İlk bölüm "Rusçuk Vakası'nın Mahiyeti ve Sebepleri" başlığı altında incelenmiştir. Burada olayın iç yüzü ve çıkış sebebi Osman Nuri Bey'in raporları doğrultusunda analiz edilmiştir. İkinci bölüm "Rusçuk Vakası'nın Sonuçları" ana başlığını taşımaktadır. Bu kısım da iki ayrı alt başlık altında değerlendirilmiştir: "Müslümanlara Yönelik Baskılar ve Şiddet Eylemleri" ve "Bulgaristan Genelinde Yapılan Mitingler". Bu iki kısımda Osman Nuri Bey ile Asım Bey'in raporları ve Osmanlı gazetelerindeki haber ve yorumlar doğrultusunda konu analiz edilmiştir. Üçüncü bölüm ise "Emine Safveti'nin Akıbeti" başlığını taşımaktadır. Burada Bulgar kaynaklarından da kısmen yararlanılmıştır.

Makalede yer alan Bulgarca kişi adları, Osmanlı arşiv belgelerinde genelde "-f" ile biterken bazı gazete haberlerinde "-v" ile bitmektedir. Biz bu konuda standart sağlamak için "-v" şeklini esas aldık. Rusçuk Vakası'nın ana sebebini teşkil eden Emine Safveti'nin ismi Osmanlı arşiv belgelerinde bazen Emine Safvet bazen de Emine Safveti olarak yazılmıştır. Osmanlı gazetelerinde ise daha çok Emine Safveti şeklindedir. Biz bu konuda Emine Safveti şeklini esas aldık. Makale genelinde mümkün mertebe kronolojiye

¹ Adı geçen yazarlara ait eserlerin künyeleri ilerleyen sayfalarda verileceği için burada belirtmedik.

OSMANLI ARŞİV BELGELERİNE GÖRE BULGARİSTAN'DA 1910 YILINDA MEYDANA
GELEN SOSYOLOJİK VE POLİTİK BİR OLAY: RUSÇUK VAKASI

dikkat edilmiştir. Bununla birlikte yer yer, konuya göre bir kronoloji de takip edilmiştir.

1. Bulgaristan'da Türk Egemenliği ve Rusçuk

Balkan Yarımadası'nın doğusunda yer alan Bulgaristan'ın bugünkü yüz ölçümü 110.912 kilometrekaredir. Ülkenin orta kesiminde batı-doğu istikametinde uzanan 550 kilometrelik Balkan Dağları bulunur.² Osmanlıların bugünkü Bulgaristan topraklarını fethetmeleri, Sultan I. Murad zamanında başlamıştır. 1365'te Bulgar Çarı İvan A. Asen ölünce ülke fiilen ikiye ayrılmıştı. Bu durum fetihleri kolaylaştırmıştır. Fethedilen Hasköy, Çıpran, Akçakazanlık, Yeni Zağra gibi yerleşim yerleri Çirmen sancağı altında teşkilatlandırıldı. Bölgeye Anadolu'dan Türkler iskân edildi. Orta Bulgaristan ve Tırnova'da hüküm süren Bulgar Kralı Şişman (Sasmanos) vergiye bağlandı ve kendisine Tırnova ile bazı yerler bırakıldı. 1393'te Süleyman Çelebi kumandasındaki Osmanlı ordusu Tırnova'yı fethederek Bulgar Krallığı'na son verdi. Bölgede Sofya, Silistre, Vidin, Niğbolu, Çirmen, Vize ve Köstendil sancakları teşkil edildi.³ Başlangıçta bir küçük köy durumundaki Rusçuk da bu fetihler esnasında 1381'de Osmanlı topraklarına katılarak imar edilmiştir. Bulgaristan coğrafyasının diğer yerleşim yerlerinde olduğu gibi Anadolu'dan gelen Türkler yörede iskân edildi. Böylece bir Türk kasabası hüviyetini alan şehir kısa sürede kadılığa dönüştürüldü.⁴ Osmanlılar, Rusçuk'a XVI. yüzyıla kadar "Yergöğü Beriyaka", Tuna Nehri'nin karşı tarafında yer alan Yergöğü'ne de "Yergöğü Öteyaka" adını vermişlerdir. XVI. yüzyıl tahrir kayıtlarında da aynı isimler kullanılmıştır. Daha sonra Türkçe küçültme eki ile Bulgarca telaffuzundaki Ruse'nin birleşmesi ile Rusçuk adı ortaya çıkmıştır.⁵ Rusçuk, Tuna Nehri havzasında bulunmasından dolayı jeoekonomik açıdan zamanla önem kazanmıştır. Bölge özellikle İstanbul'un iâşesinde tahıl ambarı mesabesindeydi. Ayrıca canlı hayvan ve

² Nazif Kuyucuklu, "Bulgaristan (Fiziki ve Beşerî Coğrafya)", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 6, İstanbul 1992, s. 391.

³ Yusuf Halaçoğlu, "Bulgaristan-Tarih (Osmanlı Dönemi)", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 6, İstanbul 1992, s. 396-398.

⁴ Muhammet Fatih Bozan, *R-39 Numaralı Rusçuk Şer'iyye Sicili'nin Çeviri Yazısı ve Tahlili (H. 1204-1205/M. 1789-1791)*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Meral Bayrak, Eskişehir 2018, s. 5.

⁵ Machiel Kiel, "Rusçuk", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 35, İstanbul 2008, s. 246-247; Meryem Kaçan Erdoğan, "XVI. Yüzyılda Kuzey Sınırında Bir Osmanlı Kalesi: Yergöğü", *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Cilt 11, Sayı 1, Temmuz 2022, s. 131-132.

hububat rezervleri bakımından stratejik bir konumda bulunan Eflak ve Boğdan'a yakın bir pozisyonda bulunması şehrin önemini artırıyordu.⁶

Ruşçuk bölgesinde yoğun bir Türk yerleşimi olmuştur. XIX. yüzyılda Ruşçuk kazasının % 79'u Müslüman idi.⁷ 1538 yılında Ruşçuk'ta Cami, Mahmud Bey, Süleyman Çelebi, Kılıç Voyvoda ve Mescid-i Ahmed Çelebi adlarında 5 adet Müslüman mahallesi bulunmaktaydı.⁸ Zaman içerisinde Ruşçuk'ta kurulan vakıflar, kasabada dinî ve sosyal hayatı canlandırmıştır. Toplumsal ihtiyaçları karşılayan bu vakıflar genelde küçük ölçektedir. Ruşçuk vakıflarının gelir kaynakları arasında genelde dükkânlar bulunmaktadır. Bunun dışında kaza genelinde değirmen, han, bağ ve bahçe gibi vakfedilen gayrimenkuller de bulunmaktadır. 1804-1805 yıllarına ait Vakıf Sicili'ne göre, Ruşçuk'ta toplam 38 cami, 8 mescit ve 4 medrese bulunmaktadır. 1836-1838 yıllarına ait Evkaf Defteri'nde ise vakıf eseri olarak 33 cami, 5 medrese, 7 tekke ve 2 hamam kayıtlıdır.⁹ XIX. yüzyıl boyunca gelişimini sürdüren Ruşçuk'un idari yapısı, 1864 Vilayetler Nizamnamesi ile yeni bir mahiyet kazandı. Bu tarihte bugünkü Bulgaristan topraklarının çoğunu içine alan Tuna vilayeti kuruldu. Valiliğine de Midhat Paşa tayin edildi. Vilayetin merkezi Ruşçuk yapıldı. Ayrıca Ruşçuk sancağı da teşkil edildi.¹⁰

Ruşçuk merkezli Tuna vilayetinin 1868 yılına ait ilk salnamesine göre vilayetin valisi Sabri Paşa'dır. Tuna vilayet merkezinde bulunan görevliler ise müfettiş-i hükkâm, defterdar, muavin-i vali, mektubî, umûr-ı ecnebiyye müdiri, alay beyi, defter-i hakanî müdiri, ziraat müdiri, ıslahhaneler nazırı, idare-i nehriyye meclisi ve muhacir komisyonu reisi, tahrir-i emlâk müfettişi, telgraf müfettişi, divan-ı istinaf-ı ticaret reisi, tahrir-i emlâk mümeyyizi, ıslahhaneler nazır muavini, menafi-i umûmiyye sandıkları müfettişiydi.¹¹ 1870 yılında Tuna Vilayeti İdare Meclisi Başkanı Vali Akif Paşa iken tabii

⁶ Meryem Kaçan Erdoğan, "1166-1167 / 1752-1754 Tarihli (R 37 Numaralı) Ruşçuk Şer'iyye Sicili'nin Tanıtımı ve Fihristi", *Vakıflar Dergisi*, Sayı 35, 2011, s. 174-175.

⁷ Aynı yerde, s. 246-247.

⁸ Senem Karagöz, *XV-XVI. Yüzyıllarda Deliorman-Tozluk Hattında Osmanlı Yerleşmesi (Fetih, İskân ve Nüfus)*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Mustafa Alkan, Ankara 2019, s. 142.

⁹ Meral Bayrak Ferlibaş, "Ruşçuk'ta Kaybolmuş Osmanlı Mirası: Vakıflar", *Belleten*, Cilt 79, Sayı 286, 2015, s. 935-972.

¹⁰ Kadir Acar, *Osmanlı Devleti'nde Bir İdari Reform Denemesi: Tuna Vilayeti (1864-1867)*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Necdet Hayta, Ankara 2013, s. 53.

¹¹ *Salname-i Vilayet-i Tuna*, Tuna Vilayet Matbaası, Defa 1, Ruşçuk 1285, s. 21.

OSMANLI ARŞİV BELGELERİNE GÖRE BULGARİSTAN'DA 1910 YILINDA MEYDANA
GELEN SOSYOLOJİK VE POLİTİK BİR OLAY: RUSÇUK VAKASI

üyeleri ise vilayet memurları olan müfettiş-i hükkâm, defterdar, muavin-i vali, mektubî ve müdir-i umûr-ı ecnebiyyeden oluşmaktaydı. Vilayet İdare Meclisi'nin seçilmiş üyeleri ise Hacı Memiş Efendi, Hacı Tanas Efendi, Ahmed Efendi ve Karabet Efendi'ydı. Vilayet İdare Meclisi'nin Başkâtibi İzzet Efendi, İkinci Kâtibi de İzzet Efendi'ydı. Tuna vilayetinde Meclis-i Temyîz-i Hukuk ve Cinayet-i Vilayet de bulunmaktaydı.¹² Tuna vilayeti, adından da anlaşılacağı gibi Tuna Nehri hinterlandındadır. Dolayısıyla Rusçuk şehri de Tuna Nehri'nin kenarındadır. Bölgede Rusçuk Tersanesi önemli bir mevki işgal etmiştir. Tersanede askerî görevliler istihdam edilmiştir. Rusçuk'ta 1872'de Tuna Kumandanı Mehmed Paşa komutasında bir askerî tabip, bir kalyon kâtibi ve muhasebeci, bir korvet kâtibi, bir tersane imamı ve kaptanlardan oluşan birer tersane memuru, ambar memuru ve kışla memuru görev yapmıştır. Tersane bünyesinde bulunan toplu vapur ve gemilerde de süvari ve çarkçılar görev yapmıştır. Tersane mürettebatından bazı zabıt ve çarkçılar da Rusçuk Nehir İdaresine bağlı vapur ve fabrikada vazifelerini sürdürmüşlerdir. Vidin Tersanesi ile Tulça'daki donanma mevkileri de Tuna Tersane Kumandanlığına bağlıdır.¹³ 1874 yılı itibarıyla Tuna vilayetine bağlı 6 sancak vardı: Rusçuk, Varna, Vidin, Tırnova, Sofya, Tulça (Tulçı). Bunlardan vilayet merkezi de olan Rusçuk sancağı, merkez kazadan başka Silistre, Şumnu, Hezargrad, Zıştovi, Niğbolu, Plevne, Cuma-i Atik ve Tutrakan kazalarından oluşmaktaydı.¹⁴ Rusçuk'ta yabancı devletlere ait konsolosluklar da mevcuttu. 1876 yılında Rusçuk'ta Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile Rusya'nın birer başkonsolosu bulunmaktadır. Ayrıca Fransa, İngiltere, Almanya, Yunanistan ile Felemenk ve Belçika'nın da birer konsolosu görev yapmaktadır. Rusçuk'ta İtalya'nın da bir konsolos vekili yer almaktadır. İran şebenderliği görevi de Rusya başkonsolosundadır. Amerika'nın viskonsül (yardımcı konsolos) görevini ise İngiltere konsolosu üstlenmiştir.¹⁵ Tuna vilayetinin 1877'de yayımlanan son salnamesine göre Tuna Valisi Halil Rıfat Paşa'dır. Rusçuk'ta ikamet eden Merkez Naibi ve Divan-ı Temyiz Reisi Ebulhayr Efendi, Vilayet Müftüsü Mehmet Nuri Efendi, Metropolit ise Grigor Efendi'dir. Rusçuk Belediye Başkanı da Mustafa Efendi'dir. Ayrıca, Rusçuk'ta kız ve erkekler için 2 adet ıslahhane bulunuyordu. Bu tarihte Rusçuk Rüşdiyesinde 131 öğrenci eğitim almaktaydı.¹⁶

¹² *Salname-i Vilayet-i Tuna*, Tuna Vilayet Matbaası, Defa 3, Rusçuk 1287, s. 27.

¹³ *Salname-i Tuna*, Tuna Vilayet Matbaası, Defa 5, Rusçuk 1289, s. 40.

¹⁴ *Salname-i Vilayet-i Tuna*, Tuna Vilayet Matbaası, Defa 7, Rusçuk 1291, s. 54-110.

¹⁵ *Salname-i Vilayet-i Tuna*, Tuna Vilayet Matbaası, Defa 9, Rusçuk 1293, s. 64.

¹⁶ *Salname-i Vilayet-i Tuna*, Tuna Vilayet Matbaası, Defa 10, Rusçuk 1294, s. 38-47.

2. Bulgaristan Prensliği'nin Kurulması ve 1908'de Bulgaristan'ın Bağımsızlığı

XVIII. yüzyılda Bulgarlar arasında ticaretin gelişmesi beraberinde okullaşmayı da getirmiştir. Bu da Bulgar Uyanış Çağı'nın başlamasında etkili olmuştur. Balkanlarda Fransız İhtilali'nden sonra başlayan isyanlar sonucunda Yunanistan'ın bağımsızlığına kavuşması ve Rusya'nın Panslavist faaliyetleri Bulgarlarda millî duyguların kuvvetlenip bağımsızlık düşüncesinin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Bununla birlikte Bulgarların millî ve bağımsız bir devlet için mücadeleleri, Ortodoks Rum Patrikliği ve Osmanlı Devleti'ne karşı yürütülmüştür.¹⁷ Çünkü Fener Rum Patrikliği, XVIII. yüzyıl ortalarından itibaren çıkardığı tamimlerle kiliselerde Bulgarca ayinleri yasaklamış ve Yunanca ayin yapma zorunluluğu getirmişti. Rum Patrikliğinin amacı Bulgarları tam anlamıyla Rumlaştırmaktı. Ancak bu sayede Bizans'ı yeniden kurabilirlerdi. Bununla birlikte bazı Bulgar din adamlarının yazdıkları eserlerle Bulgar millî bilinci oluşmaya başladı.¹⁸ Bulgarlar ilk olarak Fener Rum Patrikliğinin yürüttüğü Rumlaştırma faaliyetlerine karşı çıkarak kendi millî kiliselerini kurmak için çaba sarf etmişlerdir.¹⁹ Ancak bu sayede kendi millî devletlerini kurabileceklerine inanıyorlardı. XIX. yüzyıl ortalarında İstanbul'da 40 bin civarında Bulgar yaşıyordu. Bunlar, Tanzimat Fermanı'nın genel haklar konusundaki hükümlerine dayanarak Fener Rum Patrikhanesinden ayrılıp müstakil bir kilise kurmak için Babıali'ye müracaat etmeye karar verdiler. Bu konuda gayret edenlerin başında Neofit Hilendarski Bozveli ve Hilaryon Makariopolski geliyordu. Stefanaski'nin hazırladığı dilekçe, bir vasıtaıyla Sadrazam Mustafa Reşid Paşa'ya sunulmuştur. Dilekçede, Rumların, Katoliklerin ve Yahudilerin kendi kilise ve havraları olduğu hâlde İstanbul'daki Bulgarların müstakil kiliseleri olmadığı vurgulanıyor ve yortu günlerinde bu kiliselerin yetersiz kaldığı ifade ediliyordu. Bunun üzerine 9 Ekim 1849'da İstanbul'da Bulgarlara ait bir Papazhane (Papazevi) kuruldu.²⁰ Bu ilk kazanımdan sonra İstanbul'daki Bulgarlar 1860 yılından itibaren Fener

¹⁷ Erhan Vatansever, *Bulgar Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Bulgaristan'ın Bağımsızlığı (1841-1908)*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Sabri Can Sannav, Edirne 2019, s. 198-202.

¹⁸ Halil İnalıcık, *Tanzimat ve Bulgar Meselesi*, Kronik Kitap Yayınları, İstanbul 2017, s. 43-48.

¹⁹ Aşkın Koyuncu, *Bulgar Eksarhlığı*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ahmet Altıntaş, Çanakkale 1998, s. 236-239.

²⁰ M. Hüdayi Şentürk, *Osmanlı Devleti'nde Bulgar Meselesi (1850-1875)*, TTK Yayınları, Ankara 1992, s. 215-217.

OSMANLI ARŞİV BELGELERİNE GÖRE BULGARİSTAN'DA 1910 YILINDA MEYDANA
GELEN SOSYOLOJİK VE POLİTİK BİR OLAY: RUSÇUK VAKASI

Rum Patrikliğinden tamamen ayrılıp kendi millî kiliselerini kurmak için yoğun bir mücadele içerisine girmişlerdir. On yıl süren bu mücadele sonunda Rusya'nın da diplomatik desteği ile 1870 yılında Bulgar Eksarhlığının kurulmasına onay çıkmıştır. Böylece Bulgarlar ayrı bir millet olarak tanınmıştır.²¹ Bulgaristan'da 1876 yılında patlak veren, fakat kısa sürede bastırılan Bulgar isyanı sırasında Babıali'nin güya orantısız güç kullandığına yönelik iddialar, özellikle İngiliz kamuoyunda Osmanlı imajını olumsuz etkilemiştir. Liberal Parti Genel Başkanı William Gladstone'un öncülüğünde başlayan bu kışkırtmalar, geleneksel İngiliz politikasının da değişmesinde etkili olmuştur. Bu durum yaklaşan Osmanlı-Rus savaşında İngiltere'nin tarafsız kalmasında da etkiliydi.²²

93 Harbi olarak bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rusya Savaşı sonunda imzalanan ve büyük bağımsız bir Bulgaristan'ı öngören Ayastefanos Antlaşması, 13 Temmuz 1878'de Berlin Antlaşması ile revize edilince sınırları daraltılmış da olsa özerk bir Bulgaristan Prensliği kurulmuştu. Bunun yanında birtakım imtiyazlara sahip Şarkî Rumeli Vilayeti tesis edilmişti. Makedonya ise ıslahat yapmak kaydıyla doğrudan Osmanlı yönetimine bırakılmıştı.²³ Berlin Antlaşması'na göre, Bulgaristan'da Sobranya adında bir millî meclis açılacak ve bu meclis prensi seçecekti. Prens seçilinceye kadar 9 ay süre ile Bulgaristan'ı prens vekili olarak Rus komiserler idare edecekti. Bu doğrultuda Rusya tarafından ilk olarak Prens Çerkaski ve ardından General Dondukov Korsakov komiser olarak atandı. Özellikle General Dondukov Korsakov, Rus menfaatleri doğrultusunda Bulgaristan'ı teşkilatlandırdı.²⁴ Ardından anayasa hazırlıkları başladı. Bu kapsamda hazırlanan taslak Tırnova'da toplanan kurucu meclisin onayına sunuldu. Kurucu mecliste 218 Bulgar, 12 Türk ve 1 Ermeni üye yer almıştı. Meclisin açılışını 10 Şubat 1879'da Rus Komiser Dondukov Korsakov yaptı. Yapılan görüşmelerden sonra 28 Nisan 1879'da Bulgaristan'ın ilk anayasası kabul edildi. Bulgaristan anayasası 22 bölüm ve 169 maddeden oluşuyordu. Çalışmalarına devam eden

²¹ Neriman Ersoy Hacısalihoğlu, "Sultan Mehmed Reşad Döneminde İstanbul'daki Bulgar Cemaati: Nüfus, Yerleşim ve Ekonomi", *Tarih Dergisi*, Sayı 71, 2020, s. 410.

²² Bülent Akyay, "1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Sırasında Karadağ Sınırındaki Askerî Durum Üzerine Bir İngiliz Subayının Memorandumu", *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, Aralık 2015, s. 6, 19.

²³ Erol Çetin, *Bulgaristan Prensliği ile Osmanlı İmparatorluğu Arasında Siyasi İlişkiler (1878-1908)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Toktamış Ateş, İstanbul 2003, s. 6-19; Ali İhsan Gencer, "Berlin Antlaşması", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 5, İstanbul 1992, s. 517.

²⁴ Tuğrul Özcan, "Kurumsallaşma Sürecinde Bulgar Millî Meclisi (1879-1885)", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 11, Sayı 25, 2014, s. 101-103.

kurucu meclis, 29 Nisan 1879 tarihinde Alman asıllı Aleksandr Joseph von Battenberg'i I. Aleksandr adı ile Bulgar Prenslğine seçmiştir.²⁵ Yine Berlin Antlaşması ile kurulan ve Hristiyan bir vali tarafından yönetilip birtakım imtiyazlara sahip olan Şarkî Rumeli Vilayeti'nin teşkilatlanması için de çalışmalar yapılmıştır. Adı geçen vilayetin teşkilat yapısı, hazırlanacak Dahilî Nizamname ile tespit edilecekti. Bunun için de Berlin Antlaşması'nda imzası bulunan devletlerin temsilcileri tarafından bir komisyon kuruldu. Komisyon Filibe'de yaptığı çalışmalardan sonra mümtaz vilayetin anayasası hükmünde olan Dahilî Nizamname'yi hazırlamıştır. Bu nizamname, 15 Mayıs 1879 tarihli ferman ile ilan edilmiştir.²⁶

Bir süre sonra ülkedeki siyasi partilerin birbirleriyle olan mücadeleleri sonucunda kargaşa ortamı oluşmuş ve Prens I. Aleksandr, 1879 yılı sonunda parlamentoyu feshederek seçim sürecini başlatmıştır. Yeni oluşturulan meclis, Prens'in yetkilerini artırmıştı. Bu arada I. Aleksandr, ülkeyi Rusya güdümünde yönetmeye başlamıştı. Osmanlı ve İngiltere gibi bazı devletler buna tepki göstermişlerdir. Bir süre sonra da Bulgar Prensi ile Rus Çarı arasında anlaşmazlıklar çıktı.²⁷ Bununla birlikte Ayastefanos'ta vaat edilen büyük Bulgaristan'ı millî bir hedef kabul eden Bulgarlar, Şarkî Rumeli Vilayeti ile Makedonya'yı Bulgaristan'a ilhak etmek için faaliyet yürütüyorlardı. Bu faaliyetlerin sonucu olarak da Doğu Rumeli Vilayeti'ndeki Bulgar komitecileri Eylül 1885'te başlattıkları isyan ile Vali Gavril Paşa'yı tutuklayarak Doğu Rumeli'yi Bulgaristan'a ilhak ettiklerini ilan etmişlerdir. I. Aleksandr da bölgeye gelerek kendisini Doğu Rumeli Prensi ilan etmiştir.²⁸ Rusya, inisiyatifi dışında gelişen bu olayı başlangıçta kabullenmemiştir. Çünkü Bulgaristan'da artan Rus karşıtlığı ve Doğu Rumeli'de yapılan darbenin kendisinden gizlenmesi Rusya'yı kızdırmıştır. Üstelik Prens Aleksandr'ın İngiltere'den döndükten sonra bu darbenin gerçekleşmesi Rusya açısından bir İngiliz oyunu olarak görülmüştür. Gerçekten de İngiltere Bulgaristan'ı ve Prens Aleksandr'ı Doğu Rumeli konusunda desteklemiştir.

²⁵ Neriman Ersoy Hacısalıhoğlu, "Bulgaristan Prenslği'nde İlan Edilen İlk Anayasa: Tırnova Anayasası", *Eski Çağ'dan Günümüze Yönetim Anlayışı ve Kurumlar*, (ed.) Feridun M. Emecen, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2009, s. 110-113.

²⁶ Mahir Aydın, *Şarkî Rumeli Vilayeti*, TTK Yayınları, Ankara 1992, s. 17, 32-36.

²⁷ Oğuzhan Kösebey, *Osmanlı İmparatorluğundan Günümüze Bulgar-Türk İlişkileri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Deniz Ülke Arıboğan, İstanbul 2000, 27-28.

²⁸ Ali Arslan - Bülent Yıldırım, "Fiilî Bağımsızlık Sürecinde Bulgaristan Emareti ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu (1878-1908)", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 15, Sayı 1, 2013, s. 229-231.

OSMANLI ARŞİV BELGELERİNE GÖRE BULGARİSTAN'DA 1910 YILINDA MEYDANA
GELEN SOSYOLOJİK VE POLİTİK BİR OLAY: RUSÇUK VAKASI

Bu sebeplere binaen Rusya Bulgaristan'daki subaylarını geri çağırıştır.²⁹ Neticede büyük devletlerin önerisi ile Doğu Rumeli konusunun Berlin Antlaşması temelinde çözüme kavuşturulması için İstanbul'da Tophane Köşkü'nde bir konferans düzenlenmesine karar verilmiştir. Tophane Konferansı'na İngiltere, Fransa, Almanya, Avusturya, İtalya ve Rusya'nın elçileri ile Osmanlı Devleti temsilcileri katıldı. 5 Kasım 1885 tarihinde başlayan konferans kapsamında sekiz oturum yapıldı. 5 Nisan 1886 tarihli son oturumda Doğu Rumeli konusu çözüme kavuşturuldu. Buna göre Doğu Rumeli Valiliği Bulgaristan Prensi'ne verildi. Kırcaali nahiyesi ile Rodoplardaki bazı Müslüman köyleri Osmanlı yönetimine bırakıldı. Doğu Rumeli'deki Osmanlı vatandaşlarının hukuku korunarak Berlin Antlaşması'ndaki diğer maddelerin de yürürlükte kalmasına karar verilmiştir.³⁰

Oysa Edirne ve Üsküp'te bulunan Türk askeri ile yapılacak bir askerî harekatta Şarkî Rumeli'nin ilhaki engellenebilirdi. Çünkü Rusya ve müttefikleri bile bu ilhaka karşı idi. Konjonktür uygun olduğu ve Bulgar askerî gücü Türk ordusundan aşağı olduğu hâlde herhangi bir harekât yapılmadan ilhak kabullenilmiştir.³¹

Bu olaydan sonra Bulgaristan'da Rus yanlısı ve Rus karşıtı anlamında Rusofil ve Rusofob adı ile iki siyasi grup teşekkül etmiştir. Bunlar Prens Aleksandr üzerinden görüşlerini ilan edip kamuoyu oluşturmaya başlamışlardır.³² Rus yanlıları daha çok muhalefetteki Muhafazakâr Parti taraftarlarıydı. İktidarda ise Liberal Parti vardı ve bunlar Prens Aleksandr'ın tahtta kalarak Rusya ile ilişkilerin düzeltilmesi gerektiğini düşünüyorlardı. Muhalifleri Rus diplomatları da desteklemiştir. Onlara göre Prens tahttan indirilmeliydi. Askerler arasında bu görüşte olanlar Ağustos 1886'da yaptıkları bir darbe ile Prens'i tahttan feragat ettirdiler ve geçici bir hükümet kurdular.³³ Aleksandr sınır dışı edildi. Ancak Bulgar halkı bu darbeyi desteklemedi. Bunun üzerine liberal bir politikacı olan Stefan Stambolov

²⁹ Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılâbı Tarihi*, Cilt 1, TTK Yayınları, Ankara 1991, s. 43-44.

³⁰ Mahir Aydın, "Tophane Konferansı Doğu Rumeli'ye Veda", *Tarih Dergisi*, Sayı 53, 2011, s. 123-124.

³¹ Ali Fuad Türkgeldi, *Mesâil-i Mühimme-i Siyasiyye*, Cilt 2, (haz.) Bekir Sıtkı Baykal, TTK Yayınları, Ankara 1987, s. 240-241.

³² Gülin Akata, *1886 Yılı'nın 9/21 Ağustos 'unda Devlet Darbesi ve Bulgar Krizi (1886-1887)*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Myumyun Yasharov Isov, Edirne 2021, s. 38-39.

³³ Aynı yerde, s. 40-45.

liderliğindeki grup, geçici hükümeti devirerek bir anlamda karşı devrim yaptı. Yeni kurulan hükümet, Aleksandr'ı ülkeye davet etti. Fakat Aleksandr'ın Rusya'ya itaat arz etmesi vatanseverleri kızdırdı. Prens tahtı tekrar bırakmak zorunda kaldı. Stefan Stambolov hükümeti, Prens'in yerine bir naip tayin etti. Meclis yeni prensi seçmek için toplandı. Neticede Saxe-Coburglu Ferdinand, Ağustos 1887 Bulgaristan'ın yeni prensi oldu.³⁴ Bununla birlikte Bulgaristan'da 1894 yılına kadar sürecek olan ve Prens Ferdinand'ı gölgede bırakacak şekilde Stefan Stambolov'un katı yönetimi başlamıştır. Bu tarihten sonra Halk Partisi Başkanı Konstantin Stoilov hükümeti iş başına gelir. Bir süre sonra da Stambolistlerin iktidarı başlar. 1907'de Stambolistlerin Hükümet Başkanı olan Petkov'un öldürülmesinden sonra demiryolu işçilerinin grevi ve üniversite mensuplarının protestoları sebebiyle Prens Ferdinand, 1908 başında Demokrat Parti Başkanı Aleksandr Malinov'a hükümeti kurma görevi vermiştir. Bu dönemde İstanbul'da meşrutiyet ilan edilmiş ve anayasa yeniden yürürlüğe konmuştur. Bu kargaşa ortamında Bulgaristan, 5 Ekim 1908'de bağımsızlığını ilan etmiştir.³⁵

3. Bulgaristan'daki Türklerin Durumu

Berlin Antlaşması'nın 4, 5 ve 12. maddeleri, Bulgaristan Prenslığı sınırları içinde kalan Türklerin durumunu ele almaktaydı. Buna göre Bulgaristan'da yapılacak meclis seçiminde ve hazırlanacak nizamnamelerde Türklerin ve diğer Bulgar olmayan milletlerin hukuk ve menfaatleri gözetilecekti. Ayrıca Bulgaristan'da din ve mezhep ayrılığı, siyasi ve mülkî haklardan yararlanmaya engel olmayacak, genel hizmetlere ve memurluğa erişimde, sanat ve ticareti icra etmede engel teşkil etmeyecektir. Bulgaristan'daki yerli ve yabancılara tam serbestlik ve ibadet özgürlüğü sağlanacak, onların din önderleri ile ilişkilerine, cemaatlerin ve dinî hiyerarşinin oluşmasına engel olunmayacaktır. Bulgaristan'da emlaklı olup da Bulgaristan dışında ikamet edenler, emlaklarını ya mültezime vererek ya da başkaları vasıtasıyla idare ve muhafaza edebileceklerdir. Türk ve Bulgarlardan oluşan bir komisyon, Bulgaristan'da bulunan vakıf ve mirî mülklerin Babıali hesabına ferağ ve kullanımıyla ilgili işleri iki sene içinde tesviye edecektir.³⁶

³⁴ Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllar*, Cilt 1, (çev.) İhsan Durdu, Gülçin Tunalı, Haşim Koç, Küre Yayınları, İstanbul 2016, s. 402.

³⁵ Nuray Ekici, "Bulgar Devletinin Gelişmesi (1878-1908)", *Balkanlar El Kitabı*, Cilt 1, (ed.) Bilgehan A. Gökdag, Osman Karatay, Akçağ Yayınları, Ankara 2017, s. 520-524.

³⁶ *Muâhedât Mecmûası*, Cilt 5, TTK Yayınları, Ankara 2008, s. 116-119.

OSMANLI ARŞİV BELGELERİNE GÖRE BULGARİSTAN'DA 1910 YILINDA MEYDANA
GELEN SOSYOLOJİK VE POLİTİK BİR OLAY: RUSÇUK VAKASI

Buna uygun olarak Nisan 1879 tarihinde Tırnova'da toplanan meclis tarafından kabul edilen nizamnameye göre Bulgaristan'da herkesin din ve mezhep özgürlüğüne sahip olduğu gibi yasalar önünde de eşitlikleri söz konusuydu. Fakat antlaşmadan sonra geri dönen Türkler, mülklerini alamadılar. Bulgarlar Türklerin mal ve mülklerine el koymuştu. Ayrıca Bulgaristan'ı geçici olarak yöneten Rus General Dondukov Korsakov, Türklerin geri dönmesini istemiyordu. Bunun için türlü bahaneler buldu. Aslında amaç, Bulgaristan'ı Türklerden arındırmaktı.³⁷ Özellikle Stambolov hükümetinin istifasından sonra Türkler üzerindeki baskılar artmış ve bu durum göçlere sebep olmuştur. Bulgaristan'daki Türk Komiseri'nin Prens Aleksandr'ı uyarmasına rağmen değişen bir şey olmamıştı. Doğu Rumeli'de de Dahilî Nizamname'ye aykırı olarak mahkemelerde resmî dil olarak Bulgarca kullanıldı.³⁸

Berlin Antlaşması'nın 12. maddesine göre kurulması gereken karma komisyon, Bulgarların bahaneleri yüzünden ancak 1881 yılında toplanabilmiştir. Komisyon birçok konuda mutabakat sağlayamamış ve toplam 83 defa toplanarak konuyu tartışmıştır. Fakat Berlin Antlaşması'na ve Bulgarlarla varılan mutabakatlara rağmen daha Bulgaristan Prensliği döneminde birçok cami ve eğitim kurumu Bulgarlar tarafından çeşitli bahanelerle ya yıkılmış veya statüleri değiştirilmiştir. Aynı şekilde pek çok Türk mezarlığı da tahrip edilerek imara veya tarıma açılmıştır. Rusçuk Tüccar Vekili Mustafa Halid'in raporuna göre 93 Harbi'nden önce şehirde 29 cami varken 1897 yılına gelindiğinde bunlardan 7'si harap olmuş, 16'sı da muhtelif bahanelerle yıktırılmıştır.³⁹

Bulgaristan Prensliği döneminde bölgede yaşayan Türkler büyük katliam ve zulümlere de maruz kalmıştır. Müslüman halk, Bulgarların zulüm ve katliamından kurtulmak için yollara düşmüş, kimileri Dobruca bölgesine giderken çoğunluğu Osmanlı sınırlarına yönelmiştir. Bununla birlikte antlaşmalara güvenerek Bulgaristan'a geri dönmek isteyenlerin çoğu kabul

³⁷ Ergün Hasanoğlu, *Stefan Stambolov Hükümeti Döneminde Bulgaristan Prensliği-Osmanlı Devleti İlişkileri (1887-1894)*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Bülent Akyay, Edirne 2023, s. 349-351.

³⁸ Emine Bayraktarova, *Osmanlı Devleti-Bulgaristan Prensliği İlişkileri (1878-1908)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ali Karaca, İstanbul 2002, s. 65.

³⁹ Neriman Ersoy Hacısalihoğlu, "Bulgaristan'ın Kuruluş ve Bağımsızlık Sürecinde Vakıf Meselesi", *Balkanlar ve Göç*, (ed.) Ali Fuat Örenç, İsmail Mangaltepe, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Bursa 2013, s. 535-538.

edilmemiştir. 93 Harbi sebebiyle yurtlarını terk eden Bulgaristan Türklerinden memleketlerine dönebilenler de mallarının ve evlerinin Bulgarlarca gasp edildiğini görmüşlerdir. Açlık ve soğuk sebebiyle pek çok muhacir yollarda hayatını kaybetmiştir. Doğu Rumeli Vilayeti 1885 yılında Bulgaristan tarafından ilhak edilince aynı durum orada da yaşanmıştır. Bulgaristan Türklerinin zulüm ve katliamları ile hicretleri bölgedeki İngiliz ve Fransız konsolosları tarafından da amirlerine çeşitli tarihlerde rapor edilmiştir.⁴⁰ Ayrıca bölgedeki bedesten, han, hamam gibi sosyal müesseselerin çoğu, uluslararası ve ikili antlaşmalara rağmen yıkılmış, vakıf malları da gasp edilmiştir. Bütün zorbalıklara rağmen bu dönemde Bulgaristan genelinde Müslümanlara hizmet etmek üzere 14 müftülük ve 25 müftü vekilliği kurulmuştur. 1880'den sonra kadılıklar ilga edilerek görevleri müftülere verilmiştir. Birkaç büyük şehir dışında müftüler genelde atama sistemi ile göreve getirilmiştir. Bununla birlikte Bulgar siyasetçilerinin baskıları onları da olumsuz etkilemiştir.⁴¹

Bulgaristan Prensliği döneminde çıkarılan ve Türklerle ilgili olan kanunlar bölgedeki Türkler tarafından Türkçeye çevrilmişti. Beşinci Meclis-i Millî-i Âdî'nin üçüncü oturumunda kabul edilen ve Prens tarafından 27 Kasım 1889'da onaylanan Vesayet Kanunnamesi, İslam ahalisi çocukları ile ilgili vasilik hükümlerini ihtiva etmektedir. Bu Kanunname'nin 152. Maddesine 1891 yılında bazı ilaveler yapılarak müftü ile vekil efendilere havale olunmuştur.⁴² Bu süreçte Bulgaristan'daki Türklerin genel nüfusa oranı konusunda Bulgaristan Prensliğinin ilk nüfus sayımından bazı sonuçlar çıkarabiliriz. 93 Harbi'nden sonraki yoğun göçlere rağmen 1880'de Bulgar Prensliğindeki Türk-Müslümanların genel nüfusa oranı % 28'dir. Bu tarihten sonra ve özellikle Doğu Rumeli'nin Bulgaristan'a ilhakından sonra Türklerin sayısı azalırken Bulgarların sayısı göçlerle artmıştır. 1910 yılı verilerine göre Türk-Müslümanların Bulgaristan Krallığı'ndaki oranı % 13'tür.⁴³ Bir anlamda 1878 yılı bölgedeki Türkler için kırılma noktası olmuştur. Bu tarihten yüzyıl sonuna kadar yüz binlerce Türk göç ederken milyonlarca

⁴⁰ Bilâl N. Şimşir, *Rumeli'den Türk Göçleri*, Cilt 3, TTK Yayınları, Ankara 1989, s. XIII-CXXXIII.

⁴¹ Osman İbrahimov, *1877-1908 Yılları Arasında Bulgaristan Müslümanlarının Dinî Kurumları*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Nesimi Yazıcı, Ankara 2016, s. 179-185.

⁴² *Vesayet Kanunnamesi*, Mütercim ve Musahhihler: N, M, H, Kovaçof Matbaası, Sofya 1894, s. 1-3.

⁴³ Cengiz Hakov, "1913'te İstanbul'da İmzalanan Bulgar-Türk Antlaşması ve Bulgaristan'da Türk-Müslüman Nüfusun Hakları", *Osmanlı*, Cilt 2, (ed.) Güler Eren, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 474.

OSMANLI ARŞİV BELGELERİNE GÖRE BULGARİSTAN'DA 1910 YILINDA MEYDANA
GELEN SOSYOLOJİK VE POLİTİK BİR OLAY: RUSÇUK VAKASI

dönüm arazi Bulgarların eline geçmiştir. Göç eden Türklerin çoğunluğu kentlerde yaşayan mülk sahibi veya aydın kesimlerdir. Geride kalanlar ise genelde kırsaldaki küçük çiftçiler ve şehirlerdeki mikro düzeyde faaliyet gösteren esnaflardır. Bulgarların 1878'den sonraki "ötekileştirme" politikası Türkleri için olumsuzluklar doğurmuştur. Bu süreçte Türkler, Bulgar Devleti'nin alt yapı yatırımlarından mahrum kalırken eğitimde de bilinçli olarak geri bırakılmıştır.⁴⁴

Bulgaristan bağımsızlığını ilan ettikten sonra Osmanlı hükümeti, bağımsızlığı tanıma karşılığında Bulgaristan Müslümanlarının temel haklarının ve cemaat yapısının garanti altına alınmasını ve vakıfların güvence altına alınmasını istemiştir. Bu kapsamda 1909 tarihinde İstanbul Protokolü ile 8 maddeden oluşan Müftüler Sözleşmesi imzalanmıştır. Buna göre Bulgaristan Başmüftüsü ve diğer müftüler ahalinin seçimi sonucunda göreve tayin edilecek ve vakıflara dokunulmayacaktı. Fakat Balkan Savaşlarının patlak vermesi ile bu protokoller uygulanamadı ve hukuksuzluklar devam etti.⁴⁵ Bulgar Krallığı'nın ilk yıllarında Müslüman ahali yeni cemiyetler kurarak teşkilatlanmayı sürdürmüştür. Tamim-i Maarif ve Teavün-i İslam Cemiyeti adındaki sivil toplum kuruluşu 1910'dan itibaren Müslümanların yaşadıkları kasaba ve köylerde şubeler açarak organize olmuştu. Cemiyetin Sofya'da 9 Aralık 1910 tarihli toplantısında 32 maddelik bir talimatname kabul edilmiştir. Buna göre Bulgaristan'daki bütün Müslümanlar cemiyetin doğal üyesidir. Cemiyet cami, mektep, medrese ve vakıflarının ıslahı ve yenilenmesi için çalışacak ve Müslümanların manen ve maddeten gelişmesine hizmet edecektir. Cemiyet, Müslümanların birliği için çalışacaktır. Ayrıca seçimlerde müşterek hareket etmeyi temin edecektir. Fakir Müslümanlar için yardım sandıkları kurulacaktır. Cemiyet maksadına ulaşabilmek için gazete ve kitaplar neşredebilir.⁴⁶ Balkan Savaşlarının sonunda Bulgaristan ile Osmanlı Devleti arasında yeni bir antlaşma imzalandı. 29 Eylül 1913 tarihinde imzalanan İstanbul Antlaşması'nın 7. maddesine göre Bulgaristan'a terk edilen yerlerdeki Müslüman ahali, Bulgar vatandaşı olacak, fakat dört yıl içinde Osmanlı vatandaşlığına geçebilme hakkına sahip olacaktı. Bu süre zarfında askerlikten ve askerlik bedelinden

⁴⁴ Mümin İsoy, "Bulgaristan Tarih Ders Kitaplarında Türk Azınlığın Yerine İlişkin Bazı Gözlemler", *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, Temmuz 2014, s. 38-40.

⁴⁵ Emine Bayraktarova, *Bulgaristan'daki Müslüman Azınlıkların Statüsü (1908-1919)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Cevdet Küçük, İstanbul 2009, s. 261-263.

⁴⁶ *Bulgaristan Tamim-i Maarif ve Teavün-i İslam Cemiyeti Talimatnamesi*, Avitaranyan Matbaası, Filibe 1910, s. 1-12.

muaf olacaklardı. Bununla birlikte Müslümanlar mallarını da üçüncü kişiler vasıtasıyla idare edebileceklerdi. Ayrıca 1909 tarihli Konsolosluk Beyannamesi de tekrar yürürlüğe konacaktı. 8. Maddeye göre de Bulgaristan'da yaşayan Müslümanlar, Bulgarların sahip oldukları bütün haklara sahip olacaklardı. Müslümanlara din ve vicdan hürriyeti sağlanacak ve Müslümanların adetlerine riayet edilecekti. Ayrıca hutbelerde Sultan'ın ismi zikredilmeye devam edecekti. Bulgaristan'da bulunan Cemaat-i İslamiyye ve bundan sonra tesis edilecek kurumlara ve onların mal edinme haklarına saygı gösterilecekti. Adı geçen kurumsal yapı kendi liderlerini serbestçe seçebilecekleri.⁴⁷ Antlaşmanın ek hükümlerinde müftüler konusu ele alınmıştı. Buna göre Sofya'da ikamet edecek olan ve Bulgaristan Dışişleri ve Mezhepler Bakanlığı ile İstanbul'daki Meşihat Makamı arasındaki ilişkilere aracılık edecek ve dinî ve medenî konularda şer'î hükümleri uygulayacak bir Başmüftü bulunacaktı. Başmüftü'yü vilayetlerdeki diğer müftüler seçecek, onları da Müslüman ahali seçecekti.⁴⁸ Görüldüğü gibi bu hususlar büyük ölçüde yukarıda ifade ettiğimiz Berlin Antlaşması'nın hükümlerine benzemektedir. Fakat bu hükümler tam olarak uygulanamadan Birinci Dünya Harbi'nin patlak vermesi, eski hukuksuz uygulamaları geri getirdi. Savaşın sona 1919'da Müslümanların Dinî ve İdârî Teşkilatları Nizamnamesi uygulamaya kondu. Nihayet 1925 yılında Bulgaristan Müslümanlarının temel haklarını ihtiva eden yeni bir antlaşma yapılmıştır.⁴⁹ Bulgaristan'da yapılan bu düzenleme ve kanunları İslam Cemaati yakından takip etmekteydi. Hatta bunlar, Türkçeye tercüme edilerek kitapçık hâlinde basılıyordu. Mesela "23 Mayıs 1919 tarihli ve 12 numaralı irade-i Çarî ile tasdik olunarak Hükümet Ceridesi'nin 26 Haziran 1919 tarihli nüshasında neşredilmiş" olup Müslümanların dinî kurumlarının idare şeklini ve yapısını belirleyen nizamname Mehmed Celil tarafından tercüme edilip basılmıştı.⁵⁰

Bulgaristan Prensliği döneminde ve Bulgaristan Krallığı'nın ilk devirlerinde bölgedeki Müslüman Türklerin durumu bu şekilde iken 1910 yılında Rusçuk Vakası dediğimiz bir hadise vuku bulmuştur. Şimdi bu olayın sebepleri ve mahiyeti üzerindeki değerlendirmelerimize geçebiliriz.

⁴⁷ *Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye-Bulgaristan İstanbul Muahedenamesi (29 Eylül 1913)*, Babiali Hariciyye Nezareti Yayınları, Matbaa-i Osmaniyye, Dersaadet 1330, s. 7-10.

⁴⁸ Hakov, a.g.e., s. 476.

⁴⁹ Bayraktarova, *Bulgaristan'daki Müslüman Azınlıkların Statüsü (1908-1919)*, s. 263.

⁵⁰ *Bulgaristan Çarlığı Dahlinde Müslüman Müessesat-ı Diniyye İdare ve Teşkilatı Nizamnamesi*, (çev.) Müessesat-ı Diniyye ve Vakfiyye Müdürü Mehmed Celil, Neşreden: Ragıb Matşof, Çiftçi Bileğisi Matbaası, 1920.

3.1. Rusçuk Vakası'nın Mahiyeti ve Sebepleri

Bu konuda Osmanlı resmî kurumlarına intikal eden ilk evrak 11 Mart 1910 (26 Şubat 1325) tarihlidir. Osmanlı Devleti'nin Rusçuk Şehbenderliğinden Sofya Sefaretine gönderilen belgede belirtildiğine göre, Rusçuk'ta bir Müslüman kızı bir Bulgar tarafından evlenme vaadiyle kandırılmıştır. Bir süre sonra kızın Rusçuk Müftülüğüne teslim edilmesine karar verilmiştir. Bunu engellemek için 500 kişilik bir Bulgar grubu gösteri düzenlemiştir. Rusçuk Şehbenderi Osman Nuri'nin görüşüne göre bu gösteriden bir olay çıkması, yani bir vukuatın tezahür etmesi muhtemeldir.⁵¹

Rusçuk Şehbenderi Osman Nuri Bey, Rusçuk Vakası veya Rusçuk Hadisesi olarak isimlendirilen bu olayı, Sofya Sefaretine gönderdiği ikinci yazısında tafsilatıyla anlatmıştır. Buna göre Bulgaristan Milli Bankası'nın Rusçuk şubesi memurlarından 45 yaşındaki Yordan İstefanof'un (Jordan Stefanov) iki yıl önce karısı ölmüştür. Bu kişi, Rusçuk'taki Karaali Camisi İmamı Hafız Mehmed Efendi'nin 15 yaşındaki kızı Emine Safveti'yi kandırarak (iğfal) Hristiyanlığa geçmesi için ikna etmiştir. Yordan İstefanof, kızın Hristiyanlığa geçeceğini söyleyerek onunla evlenmek istediğini mahallî hükümete başvurmuştur. Daha sonra bu kişi, evlenme başvurusunu yapması için Emine Safveti'yi de ikna etmiştir. Bu olay Müslümanlar arasında tepkiye ve galeyana sebep olmuştur. Ayrıca mevcut Bulgar kanunlarına göre 17 yaşını geçmeyen kızların evlenmeleri yasaktır. Bulgaristan'daki Müslüman halkın teşkilatı olan Cemiyet-i İslamiye, oluşturduğu bir heyeti Rusçuk Mutasarrıfı'na⁵² göndermiştir. Heyet, bu evliliğin kanundaki yaş engeli sebebiyle yasa dışı olduğunu söyleyerek kızın ailesine teslim edilmesini istemiştir. Heyet, kızın Yordan ile ilk karşılaştığında daha da küçük olduğunu, dolayısıyla kendi rızasının muteber olamayacağını söylemiştir. Ayrıca ortada bir zorlamanın olduğunu, bu yüzden Yordan hakkında kanuni işlem yapılmasını istemiştir. Fakat heyetin bu talebi reddedilmiştir. Üstelik Yordan isimli Bulgar ile Emine Safveti'nin nikahlarının yapılması için bir komisyon kurulmuştur. Bunun üzerine Rusçuk Müftülüğü ile İslam ahalisi, Bulgaristan İçişleri Bakanlığı ile Mezhepler Bakanlığına telgraf çekerek alınan kararı şikâyet etmişlerdir.⁵³ Bir süre sonra Bulgar makamları geri adım atmıştır. Çünkü o yıllarda Rusçuk sancağında 150.000 civarında Müslüman yaşadığı için Rusçuk yöneticileri bu olaydan dolayı tedirgin olmuştur. Rusçuk

⁵¹ BOA. HR.SFR.04, 618/64, (11.03.1910).

⁵² Arşiv belgesinde "Rusçuk Prefesi" olarak da geçmektedir. Bkz. BOA. HR.SFR.04, 618/64, (11.03.1910).

⁵³ BOA, HR.SFR.04, 618/64, (11.03.1910).

Mutasarrıfı ve Fırka Kumandanı, Müftü Efendi'yi makama çağırılmışlar ve kendisine Müslüman ahaliyi teskin ettiği takdirde kızı ailesine teslim edeceklerini ve istedikleri yere göndereceklerini vaat etmişlerdir. Müftü Efendi, bu vaat üzerine Müslümanlara teminat vermiştir. Böylece Müslümanlar, kızı Bulgar halkının elinden zorla almağa kalkışmamışlardır. Kızın ailesi de evlatlarını aldıktan sonra Bulgaristan'ın başka bir yerine veya Osmanlı memleketlerinden birine gitmeye hazır olduğunu bildirmiştir. Ayrıca Rusçuk Müslümanları da ailenin Osmanlı ülkesine gitmesini istemektedir. Müslüman halk, Rusçuk Mutasarrıfı'nın verdiği sözü tutarak kızı ailesine teslim etmesi için Osmanlı Şehbenderi'nden yardım istemişlerdir.⁵⁴ Bu sırada Yordan gelişmelerden memnun olmamış ve kızın Müftü'ye teslim edilmesini engellemek maksadıyla başına topladığı 500 kişi ile 10 Mart 1910 günü öğleden sonra Zabıta Dairesinin önüne gelmiştir. Kalabalık, Müslüman karşıtı gösteri yapmaya başlamıştır. Bir süre sonra toplanan protestocuların sayısı 2000 kişiye çıkmıştır.⁵⁵

Protestocuların tavırları, bölgenin Müslüman halkında korku ve endişeye sebep olmuştur. Bunun üzerine Müslümanlar iş ve dükkânlarını terk ederek kahvehanelerde toplanmaya başlamışlar ve bir olayın çıkmaması için yetkililerden gösterinin engellenmesini istemişlerdir. Fakat yerel yöneticiler, yeterli sayıda jandarmanın olmadığı gerekçesiyle bu konuda bir şey yapamayacaklarını belirtmişlerdir. Gösteri, gece saat 09.00'a kadar vukuatsız bir şekilde devam etmiştir. Bu süre zarfında Rusçuk yöneticileri, daha önce verdikleri sözden dönerek kızın mahkemeye sevk edileceğini Rusçuk Müftüsü'ne bildirmişlerdir. Bunun üzerine Rusçuk Müslümanlarının ileri gelenleri, 11 Mart sabahı Osmanlı Şehbenderi Osman Nuri Bey ile görüşerek meselenin bir an önce çözüme kavuşturulması için Sofya Sefaretinin Bulgar makamlarıyla diplomasi yürütmesini istemişlerdir. Rusçuk Şehbenderi de Müslümanların bu isteğini Sofya Sefaretine bildirmiştir.⁵⁶

Olay mahkemeye havale edildikten sonra Rusçuk Bidayet Mahkemesi, kızın çocuk yaşta olması sebebiyle kendi rızası ile din değiştirmesinin ve evlenmesinin kanunlarda yasak olduğuna dayanarak Emine Safveti'nin babasının evine gönderilmesine karar vermiştir. Fakat dava İstinaf Mahkemesine taşınmıştır. Bununla birlikte buradan da aynı karar çıkmış ve Emine babasına teslim edilmiştir. Fakat bu kararı sindiremeyen

⁵⁴ BOA, *HR.SFR.04*, 490/29, 8, (13.03.1910).

⁵⁵ BOA, *HR.SFR.04*, 618/64, (11.03.1910).

⁵⁶ BOA, *HR.SFR.04*, 618/64, (11.03.1910).

OSMANLI ARŞİV BELGELERİNE GÖRE BULGARİSTAN'DA 1910 YILINDA MEYDANA
GELEN SOSYOLOJİK VE POLİTİK BİR OLAY: RUSÇUK VAKASI

Yordan, birkaç arkadaşı ile silahlanarak Hafız Mehmed Efendi'nin yaşadığı evin karşısında bulunan bir Bulgar'ın evine girmiş ve buradan saldırıya (tecavüz) başlamıştır. Bunun üzerine Türk aileyi korumak üzere iki jandarma nöbetçi tayin edilmiş ve Yordan uyarılmıştır.⁵⁷

Olay, İstanbul basını tarafından da takip edilmektedir. Yeni Tasvir-i Efkar gazetesi, olayı özetlerken bir Bulgar banka memurunun Müslüman bir kızı kaçırpı onunla evlendiğini, daha sonra kızın babası ve Rusçuk Müftüsü'nün buna itiraz ettiğini nihayet yapılan yargılama sonucunda kızın babasına geri verildiğini bildirmektedir. Bu karara Bulgar ahalisi son derece öfkelenmiştir. Habere göre Bulgarlar kızı birkaç defa kaçırmaya teşebbüs etmişlerdir.⁵⁸ Bu kaçırma teşebbüslerini Rusçuk Şehbenderi'nin raporlarından takip edebiliriz.

Rusçuk Şehbenderi Osman Nuri Bey, ayrıntıların yer aldığı raporlardan başka anlık gelişmeleri de telgrafla Sofya'ya bildirmekteydi. Bu telgraflardan biri de 14 Mart 1910 tarihlidir. Burada belirtildiğine göre 13 Mart 1910 gecesi kızı kaçırmak üzere Hafız Mehmed Efendi'nin evine silahlı baskın düzenlenmiştir. Bunun üzerine bölgeye zabıta gönderilmiş ve iki saldırgan zorla alınmıştır. Bu saldırıda bazıları yaralanmıştır. Şehbender, bu yaralanma olayının doğrulanamadığını da belirttiikten sonra gösterinin hâlâ devam ettiğini bildirmektedir.⁵⁹ İşin ilginç tarafı ise Yordan ve arkadaşları, saldırıya geçmeden önce kızın bulunduğu evin etrafında dolaştıkları hâlde hükümetin buna sessiz kalmasıdır. Üstelik silahlı saldırganların eve baskın düzenleyeceği önceden istihbar edilmişti.⁶⁰

Yordan ve arkadaşları bulundukları evden çıkarıldıktan sonra geceleyin Hafız Mehmed Efendi'nin evini tekrar basmak ve oğlu Reşid'i öldürmek için çarşıda pazarda hazırlık yapmaya başlamışlardır. Bu esnada etraftaki Müslümanları da sürekli olarak tahkir ve taciz ederek kışkırtmaya çalışmışlardır. Bütün bu olup bitenler herkesin gözü önünde cereyan ettiği hâlde mahallî hükümet yetkilileri bu duruma tepkisiz kalmıştır. Çünkü

⁵⁷ BOA, HR.SFR.04, 618/70, (13.03.1910).

⁵⁸ Yeni Tasvir-i Efkar, Numara 285, 16 Mart 1910, s. 7-8. Gazetede ki haber aşağıda belirtileceği gibi Rusçuk Şehbenderi'nin raporlarından biraz farklıdır. Daha doğrusu gazeteye ulaşan haber özet olup mahiyeti araştırılmadan ve olayın ayrıntılarından bahsedilmeden oluşturulmuştur. Haber metninin 14 ve 15 Mart tarihli olması bunda etkili olabilir. Çünkü haberin ayrıntıları henüz gazeteye ulaşmamış olabilir.

⁵⁹ BOA, HR.SFR.04, 490/29, 2, (13.03.1910).

⁶⁰ BOA, HR.SFR.04, 490/29, 4, (13.03.1910).

Ruşuk Mutasarrıfı olan şahıs bir Türk ve İslam aleyhtarı olarak bilinen Mösyö P. Zlatev'dir. Önceden Rusuk İstinaf Mahkemesi Başkanı olan bu kişi daha sonra Rusuk Mutasarrıfı⁶¹ olarak tayin edilmiştir. Rusuk'taki Türkler, hükümetin bu olaylar karşısında lakayt davranmasını Mösyö Zlatev'in kötü niyetine yormaktadır. Çünkü bu kişi, olaylar karşısında korunmayı talep eden Müslümanları rencide edip askerî kuvvet ile tehdit etmiştir. Üstelik silahlanarak ve kanunlara karşı gelerek hareket eden Türk ve İslam karşıtlarını tutuklamadığı gibi onları engelleyici bir önlem de aldırılmamıştır. Ayrıca bu kişiler başlangıçta birkaç kişiden ibaret iken kısa bir süre sonra çoğalmışlardır. Adı geçen Mutasarrıf, idari işlere de bigânedir. Ayrıca olaylar karşısında gaflet içerisinde⁶².

Yordan ve etrafına topladığı grup, yaptıkları hazırlıklar doğrultusunda geceleyin Hafız Mehmed Efendi'nin evine tekrar saldırmışlardır. Bu saldırıda silah da kullanılmıştır. Bunun üzerine olay mahalline gelen güvenlik güçleri Emine Safveti'yi polis merkezine götürmüştür. 13 Mart sabahı saat 10.00'dan sonra kiliseden çıkan Hristiyan ahalî, önlerinde mızıkâ olduğu hâlde topluca polis merkezine gitmişlerdir. Bu topluluk içinde pek çok devlet memuru ile Rusuk Mutasarrıfı'nın kâtipi de yer almıştır. Hatta bu kâtip polis dairesinde Emine ile 10 dakika kadar yalnız bir şekilde görüşmüştür. Kâtip, polis dairesinden çıktıktan sonra polisler Emine Safveti'yi dışarıda bekleyen kalabalığa teslim etmiştir. Neticede Emine, bu kalabalık tarafından alınıp bir eve götürülmüştür. Olayı rapor eden Osmanlı Şehbenderi, naklettiği bu malumattaki bazı ayrıntıları etraftaki insanlardan ve görgü tanıklarından duyduğunu belirtmektedir.⁶³

Emine'nin götürüldüğü evin çatısına zafer simgesi olarak iki adet bayrak dikilmiştir. Daha sonra evin yanında toplanan kalabalık, Bulgaristan'da iktidarda olan Demokratlar aleyhine gösteri düzenlemeye başlamışlardır. Aslında gösteri yapan grup, Bulgaristan'daki hükümetin muhalifleri olup bu olayı büyük bir vaka hâline getirerek sorumluluğu hükümete yükleme gayreti içerisine girmişlerdir. Nihai amaçları ise hükümeti düşürmektir. Gösteri yapmalarının sebebi de budur. Bir anlamda amaç, olayı politize ederek istismar etmektir. Muhalifler arasında başı çekenler ise Halk

⁶¹ İncelediğimiz arşiv belgelerinde bazen "mutasarrıf" bazen de "prefe" (le prefet) kelimesi kullanılmıştır.

⁶² BOA, *HR.SFR.04*, 618/70, (13.03.1910).

⁶³ BOA, *HR.SFR.04*, 618/70, (13.03.1910).

OSMANLI ARŞİV BELGELERİNE GÖRE BULGARİSTAN'DA 1910 YILINDA MEYDANA
GELEN SOSYOLOJİK VE POLİTİK BİR OLAY: RUSÇUK VAKASI

Partisi⁶⁴ üyeleri ile Stambolistlerdir.⁶⁵ Hükümet, olayların bu şekilde gelişip siyasi mahiyet kazandığını görünce hemen tutumunu değiştirmiş ve kızı geri alma bahanesiyle bölgeye askerî kuvvet sevk etmiştir. Bölgeye gelen askerlere aralıklarla üç defa ateş emri verilmiş ve göstericilerden 100'e yakın kişi yaralanmıştır. Yaralılar hastaneye kaldırılmış ve bunlardan 20'si ölmüştür. Süvari askerinin bu saldırısı esnasında bir hayli kadın ve çocuk da yaralanmıştır.⁶⁶ Burada Rusçuk yetkililerinin tavrı değişikliği dikkat çekmektedir. Önceki pasif tutumlarının bir anda değişmesi, hükümet muhaliflerinin olayı siyasi emelleri için kullanmaları üzerine olmuştur.

Olayın ayrıntıları kaynaklara göre farklılıklar arz etmektedir. Mesela Osman Nuri Bey'in raporları ile Bulgar gazetelerinden alıntı yapan İstanbul basınının haberleri kısmen farklıdır. Mesela, Rusçuk'tan gönderilen ve Azadamard gazetesinde yayınlanan mektuplara göre, mahkemenin verdiği kararı tanımayan Bulgar şövenleri, kızın Yordan Stefanov'a geri verilmesi için protesto gösterileri düzenlerler. Binlerce kişi, Rusçuk Müftüsü'nün evinin önünde toplanarak pencerelerini taşlarlar. Bunun üzerine kız tekrar karakola teslim edilir. Ertesi günü tekrar toplanan kalabalık yukarıda belirtildiği üzere polis karakoluna giderek zorla kızı alırlar ve Stefanov'un evine götürürler. Kalabalık evin önünde düğün şenlikleri tertip ederek hora⁶⁷ tepelerler. Sonra bir bölük süvari askeri evin önündeki şenlik yerine gelir ve kalabalığın dağılmasını ve kızın karakola teslim edilmesini ister. Şenlik yapan göstericilerin bütünü sarhoştur. Gelen askerlere taş ve silahlarla saldırırlar ve bazılarını attan indirip üzerlerinden geçerek çiğnerler. Bunun üzerine takviye süvari ve piyadeler gelir ve kalabalık üzerine atlarını sürerler. Birçok kişi ezilerek yaralanır. Kalabalık, taşlarla saldırıya geçer ve bazı askerleri yaralarlar. General Dimitriyev, havaya ateş etme emri verir. Bunun üzerine kalabalık telgraf tellerini keserek iletişimi engeller ve askere karşı gelir. Bunun üzerine General Dimitriyev saldırgan kalabalığa doğrudan ateş etme emri verince 25 kişi ölür, 60 civarında kişi de yaralanır. Bundan sonra da ülke

⁶⁴ Arşiv belgesinde Narodnak Partisi olarak geçmektedir. Bu kelime Bulgarca "Narodna Partiya" şeklinde telaffuz edilmekle birlikte anlamına istinaden biz Halk Partisi şeklinde ifade ettik. Bkz. BOA, HR.SFR.04, 618/70, (13.03.1910); HR.SFR.04, 490/29, 11; HR.SFR.04, 490/29, 3, (13.03.1910).

⁶⁵ Arşiv belgelerinde "İstanbulistler" şeklinde geçmektedir.

⁶⁶ BOA, HR.SFR.04, 618/70, (13.03.1910); HR.SFR.04, 490/29, 11; HR.SFR.04, 490/29, 3, (13.03.1910).

⁶⁷ Trakya yöresinde oynanan bir çeşit halk oyunu. Bkz. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-79752/trakya-oyunlari.html>; https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/22247/mod_resource/content/1/HALK%20DAN%20SLARI.pdf, (10.02.2024).

çapında ordu ve hükümet aleyhine şiddetli gösteriler başlar.⁶⁸ Görüldüğü üzere Bulgar gazetesinden alınan bu haber daha ayrıntılıdır.

Türk basınında yer alan ve Bulgar gazetelerine dayandırılan haberlere göre Bulgaristan İçişleri Bakanı Mihail Takev, Rusçuk'ta henüz çatışmalar yaşanmadan önce meydana gelen olaylar üzerine bir emirname yayınlarak hukukun üstünlüğü prensibinden hareketle mahkeme kararına herkesin uymasını istemiştir. Takev, Rusçuk makamlarına gönderdiği bu emirnamede Emine Safveti'nin Stefanov'un evinden alınıp babasına teslim edilmesini ve bu konuda kolluk güçlerinden istifade edilmesini emretmektedir. Bu emirlere uyma noktasında kusur gösterenlerin büyük bir mesuliyete girecekleri de hatırlatılmaktadır. Mösyö Takev, derhal kalabalığın dağıtılıp Emine'nin ellerinden alınmasını emretmektedir. Bunun üzerine Rusçuk'tan gelen cevabî telgrafta kalabalığın son derece hiddetli olduğu, kanlı bir olay çıkarmadan Emine'yi ellerinden almanın mümkün olmadığı ifade edilmiştir. Mösyö Takev ise gerekirse 2-3 bin cesedin çiğnenip Emine'nin alınmasını ve babasına teslim edilmesini istemiştir. Sofya'daki Türk Sefiri Asım Bey de bu vaka ile İslami haysiyetin ayaklar altına alınmış olduğunu ve bunun Babıali tarafından çok vahim telakki edileceğini ifade ederek gerekli önlemlerin alınmasını istemiştir. Bunun üzerine Mösyö Takev telefonla ateş emrini vermiştir.⁶⁹

Rusçuk Hadisesi olarak da bilinen bu olay İstanbul'daki Türk basınında geniş bir şekilde ele alınmıştır. 15 Mart 1910 tarihli Yeni İkdâm gazetesi, Rusçuk Hadisesi başlığı altında bu haberi okurlarına duyurmuştur. Burada daha fazla detayın olduğu göze çarpmaktadır. Ayrıca haber, Rusçuk'tan alınan resmî malumata dayandırılmaktadır. Buna göre göstericiler, askerlere taş vs. ile saldırmıştır. Bunun üzerine askerler havaya ateş açmakla yetinmiştir. Fakat göstericiler General Dimitriyev'i yaralayınca askerler ateş etmeye başlamışlardır. Neticede 15 kişi ölmüş, 30 kişi de ağır yaralanmıştır. Olayların büyümemesi için de Tırnova'dan Rusçuk'a takviye kuvvetler sevk edilmiştir. Rusçuk'tan alınan tam malumata göre ise ölü sayısı 32, ağır yaralı sayısı da 17'dir. Ayrıca birçok kişi de hafif yaralanmıştır. Gazetenin Rusçuk'tan edindiği özel bilgilere göre göstericiler, General Dimitriyev'in evinin önünde protesto eylemi gerçekleştirmişler ve bu sırada General'in evinin camlarını kırmışlardır. Bu arada olaylara sebep olan Yordan

⁶⁸ *Sabah*, Numara 7359, 18 Mart 1910, s. 2-3.

⁶⁹ *Sabah*, Numara 7359, 18 Mart 1910, s. 3.

OSMANLI ARŞİV BELGELERİNE GÖRE BULGARİSTAN'DA 1910 YILINDA MEYDANA
GELEN SOSYOLOJİK VE POLİTİK BİR OLAY: RUSÇUK VAKASI

ile Türk kızı Emine firar etmişlerdir.⁷⁰ İstanbul'daki başka bir gazete haberinde de ölenlerin çoğunun Sosyalistlerden olduğu ifade edildikten sonra toplam 60 kişinin de kılıç darbeleriyle yaralandığı ifade edilmektedir. Bazı askerlerin de taş darbeleriyle yaralandığı belirtilmektedir.⁷¹

Şehbender'in ifadesine göre olayın gerçekleştiği günden beri, yani iki gündür şehrin çeşitli yerlerine kordonlar çekilmiş ve geçişler yasaklanmıştır. Şehirdeki dükkânların çoğu kapalıdır. Ayrıca 14 Mart 1910 saat 09.00'da sıkıyönetim ilan edilmiştir. Aynı gün öğle treniyle Rusçuk'a gelen İçişleri Bakanı Mihail Takev, yuhalanarak karşılanmış ve arabasının arkasından tenekeler atılmıştır. Hristiyan halkın çoğu, aynı gün sarhoş bir hâlde kışla civarında toplanmışlar ve ertesi gün mutasarrıflık önüne gelerek hükümet aleyhindeki gösterilerine devam etmişlerdir. Şehirde devriyeler sokaklarda dolaşmaya başlamışlar ve nihayet 15 Mart 1910 (2 Mart 1326)'da şehirde asayiş sağlanmıştır. Bununla birlikte muhalif partilerin taraftarları matem sembolü olarak evlerine ve dükkânlarına siyah bayraklar asmışlardır. Bu olaya önyak olanların çoğu Osmanlı vatandaşı Makedonyalılar ve Makedonya komitecileridir. Şehbender Osman Nuri'nin ifadesine göre bunların hüviyetleri de tahkik edilmektedir. Şehbender, yeni bir olay meydana geldiği takdirde bunu ivedi olarak telgrafla bildireceğini de söylemektedir.⁷² Rusçuk Vakası'nın patlak verdiği 1910 yılında Bulgaristan basınında Makedonya konusu ön planda idi. Bulgar basını, Türklerin Makedonya'da reform yapmaktan aciz kaldığını, oradaki Bulgarları işkencelerle göçe zorladığını ve yerlerine Türkleri yerleştirdiğini yazıyordu. Bulgar basınının bu iftira ve tezviratını İngiliz ve Fransız basını da tasvip etmekteydi.⁷³

Sofya'da yayınlanan bazı Bulgar gazeteleri de Rusçuk'taki olaylarda Makedonyalı firarilerin etkili olduğunu, bunların Rusçuk Hristiyanlarını Müslümanlara karşı kışkırttığını yazmaktaydı.⁷⁴ Filibe'deki mahallî gazeteler de Rusçuk Vakası'yla ilgili birçok neşriyat yapmıştır. Osmanlı Devleti'nin Filibe Başşehbenderi, bu gazetelerden edindiği fikirleri ve öngörülerini 20 Mart 1910 tarihli arızası ile Hariciye Nezaretine yazmıştır. Buna göre, Filibe

⁷⁰ *Yeni İkdâm*, Numara 2, 15 Mart 1910, s. 2.

⁷¹ *Tanin*, Numara 554, 19 Mart 1910, s. 2.

⁷² BOA. *HR.SFR.04*, 618/70, (13.03.1910); *HR.SFR.04*, 490/29, 11; *HR.SFR.04*, 490/29, 3, (13.03.1910).

⁷³ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, Cilt 9, TTK Yayınları, Ankara 1999, s. 253.

⁷⁴ *Sabah*, Numara 7359, 18 Mart 1910, s. 3.

gazeteleri de olayların arkasında Makedonyalı komitecilerin⁷⁵ olduğunu doğrulamaktadır. Gazeteler, mahkeme kararını protesto eden ve halkı bu yönde tahrik edenlerin Makedonyalı Bulgarlar olduğunu belirtmektedir. Bunlar Makedonya’da Bulgar kızlarının Müslüman Türklerle evlendirildiği şeklinde bir tezviratta bulunmuşlar ve Rusçuk’ta tam tersi bir durumun olmasını millî bir gurur vesilesi addederek Bulgarları galeyana getirmişlerdir.⁷⁶ Olayın meydana geldiği gün Sofya Sefaretinden Rusçuk’taki Osmanlı Şehbenderliğine çekilen bir telgrafta, Osmanlı tebaasının tecavüzlerden korunması için Şehbenderin Rusçuk Mutasarrıfı ve gerekirse orada bulunan İçişleri Bakanı Takev ile görüşmesi istenmiştir.⁷⁷ Bahsedilen Makedonyalı komiteciler ile muhalif partilerin taraftarları, Rusçuk’a bağlı köylerdeki Hristiyan ahaliyi de mevcut hükümet aleyhine kışkırtarak Rusçuk üzerine saldırı düzenlemeye teşvik etmişlerdir. Hükümet bu haber üzerine Tırnova’dan Rusçuk’a iki tabur asker daha sevk etmiştir. Şehbender, Müslüman ahalinin korunma talep ettiğini, fakat şehir kordon altında olduğu için daha fazla bilgi alamadığını belirtmektedir.⁷⁸ Osmanlı Devleti’nin Sofya Sefiri Asım Bey de gerekli önlemlerin alınarak Rusçuk’taki Türklerin muhafaza edilmesi için Bulgaristan Dışişleri Bakanı General Stefan Paprikov nezdinde girişimlerde bulunmuştur. Dışişleri Bakanı da icap edenin yapılacağını vaat etmiştir.⁷⁹ Olay Rusçuk’taki Bulgar gazetelerinde geniş bir şekilde ele alınmıştır. Rusçuk Şehbenderliği, konu ile ilgili olarak *Skorpionŭ* (СКОРПИОНЪ) gazetesinin ilgili sayfasını Sofya Sefaretine göndermiştir.⁸⁰ Rusçuk’ta yayınlanan haftalık *Rusensko Eho* (PYCEHCKO EXO) gazetesinin 71. sayısına ait bazı sayfaları da Sofya Sefaretine gönderilmiştir. Rusçuk Ahali-i İslamiyyesi imzası ve 23 Mart 1910 (10 Mart 1326) tarihi ile adı geçen gazete sayfasının bazı bölümleri işaretlenmiş ve derkenar düşülmüştür. Buradaki notlarda belirtildiğine göre, bu gazete konuyu başka şekilde göstererek Bulgarları Müslümanlara saldırması için kışkırtmaktadır. Ayrıca bazı bilgileri de çarpıtmaktadır. Hafız Mehmed Efendi’nin İstanbul’a

⁷⁵ Makedonya komiteleri olarak tanımlanan Bulgar çeteleri, Makedonya’da terör eylemleri yaparak Müslümanlara yönelik büyük katliamlara imza atmışlardır. Özellikle 1903 yılında “Vilayat-ı Selase” olarak bilinen Selanik, Manastır ve Kosova vilayetlerinde demiryollarını havaya uçurmak, telgraf hatlarını tahrip etmek ve İslam köylerini basarak ahaliyi katletmek şeklinde kanlı eylemlerde bulunmuşlardır. Bkz. Tahsin Uzer, *Makedonya Eşkayalık Tarihi ve Son Osmanlı Yönetimi*, TTK Yayınları, Ankara 1999, s. 140-159.

⁷⁶ BOA, HR.SYS., 2949/57, (20.03.1910).

⁷⁷ BOA, HR.SFR.04, 490/29, 12, (13.03.1910).

⁷⁸ BOA, HR.SFR.04, 490/29, 3, (13.03.1910).

⁷⁹ *Yeni İkdam*, Numara 2, 15 Mart 1910, s. 2.

⁸⁰ Şehbender’in gönderdiği *Skorpionŭ* (СКОРПИОНЪ) gazetesine ait sayfanın da bulunduğu yer: BOA, HR.SFR.04, 490/29, 20, (13.03.1910).

OSMANLI ARŞİV BELGELERİNE GÖRE BULGARİSTAN'DA 1910 YILINDA MEYDANA
GELEN SOSYOLOJİK VE POLİTİK BİR OLAY: RUSÇUK VAKASI

göç etmek istemesi ile ilgili kısım da çarpıtılmıştır. Gerçekte Hafız Mehmed Efendi'yi makamına davet eden bizzat Rusçuk Belediye Başkanı olmuştur. Hafız Mehmed Efendi de davete icabet etmiştir. Başkan, göç meselesini gündeme getirmiş. Ayrıca ona Emine Hanım'ın yerini de sormuş. Mehmed Efendi, "Yerini siz bilirsiniz. Kızımı evimden siz aldınız, ben yine sizden isterim." demiş. Bunun üzerine Başkan, "Sen git de biz kızı arayacağız" demiştir. Bu notların nihayetinde "Mercinin nazar ve dikkatini celbederiz".⁸¹ kaydı olduğuna göre, gazete Rusçuk Türklerinin ileri gelenleri tarafından, muhtemelen de Rusçuk Müftüsü tarafından Rusçuk Şehbenderhanesine gönderilmiştir.

Sofya'da yayınlanan gazeteler de halkı kışkırtmak için ellerinden geleni yapmaktaydı. Bunlardan Dnevnik gazetesinde yayınlanan bir başmakalede, Kral Ferdinand'ın yakın zamanda yapacağı İstanbul ziyareti kastedilerek "Bulgar kanı üstünden İstanbul'a" ifadesi yer almaktaydı. Makalede mealen şu ifadelerle yer verilmişti: "Bulgar askerinin silahı nefret sebebi olmuştur. Bulgar muharipliği haysiyeti sükût etmiştir". Rusçuk'taki insan katliamının masum halkın üniformalı kardeşleri tarafından yapıldığı, ahaliyi vurma emrini İçişleri Bakanı Takev'in verdiği, fakat bu olayda hem Bakan'ın hem de ona itaat eden polis ve askerlerin katil ve sorumlu oldukları vurgulanmaktadır. Makalede Bulgar hükümeti suçlanırken bu katliamın Türkiye'yi memnun etmek ve Bulgar Çarı'nın İstanbul'a gidebilmesi için yapıldığı söylenmekteydi. Ayrıca Bulgaristan hükümetinin Makedonya'daki bedbahtlığa sağır olduğu, İstanbul'da ise hor görüldüğü belirtilmekteydi. Yazıda, bu cemile yapılmasaydı İstanbul'a hoş görünmenin mümkün olmayacağı ironisi yapılyordu. Türkiye'nin Sofya Sefiri Asım Bey'in Müslüman kızı Emine'nin iade edilmediği takdirde Kral Ferdinand'ın İstanbul'a gitmesinin zor olacağını söylemesi üzerine İçişleri Bakanlığı telefonla göstericilere müdahale emri verdiği belirtilmekteydi. Gazete bir anlamda bu kanlı vakanın sorumluluğunu Bulgar hükümetine yıkmaktaydı.⁸² Oysa Bulgaristan Dışişleri Bakanlığının hükümet taraftarı olan *Preporets* (Препорец) gazetesinde yayınladığı bir beyanatında bu hususta Asım Bey tarafından herhangi bir teşebbüste bulunulmadığı ifade edilmekteydi.⁸³

Bu tarihlerde Bulgar Kralı Ferdinand'ın resmî bir ziyaret için İstanbul'a gitmesi planlanmaktaydı. Seyahat özel bir trenle yapılacaktı. 21

⁸¹ BOA, HR.SFR.04, 490/29, 27 (13.03.1910).

⁸² Tanin, Numara 554, 19 Mart 1910, s. 2.

⁸³ Sabah, Numara 7360, 19 Mart 1910, s. 3.

Mart 1910 tarihinden itibaren toplam bir hafta süren bu geziye katılanlar arasında Kraliçe Eleonore, Başvekil Malinov, Dışişleri Bakanı Paprikov, Başyaver General Markov, General Botev ve General Savov gibi üst düzey erkan da bulunmaktaydı.⁸⁴ Oysa Sofya’da yayınlanan ve Makedonya mahfilleri ve muhalefet partileri ile irtibatlı olan bazı gazeteler Ferdinand’ın İstanbul’a gitmesine büyük öfke duymaktaydılar. Bu gazeteler, seyahatin Bulgaristan’ın çıkarlarına aykırı olduğunu yazıyorlardı. Sofya’da yayın yapan bu muhalif gazeteler bir Türk kızının sebep olduğu Rusçuk Vakası yüzünden milletin matemde olduğu bir sırada yapılan bu ziyaretin isabetli olmadığını belirtmişlerdi. Hatta bu tür haberlere göre Bulgaristan’ın güneyinde yaşayan Bulgarların, matem sembolü olarak ellerinde siyah bayraklar bulunduğu hâlde Ferdinand’ın bindiği trenin uğradığı istasyonlarda gösteriler yapacakları ifade edilmekteydi.⁸⁵ İstanbul’un önemli basın organlarından *Yeni Tasvir-i Efkar* gazetesi de bu ziyareti içeren yazılar yayınlamıştı. Gazete muharrirlerinden Filibeli Ahmed Hilmi Bey, Bulgaristan’daki bazı matbuatın ve muhaliflerin bu ziyarete karşı olduklarını vurgulamaktaydı. Yazara göre muhalifler, İstanbul ziyaretinin Bulgaristan’ı yöneten iktidar partisinin menfaatine olduğunu, fakat milli çıkarlara hizmet etmediğini iddia etmekteydiler. Bu iddiayı sadece muhalefet partileri değil, Makedonya komitecileri de desteklemekteydi.⁸⁶ Bu dönemde Makedonya’da Yunan, Sırp ve Bulgar çetecileri, komitecileri aktif durumda idi. Her biri Makedonya topraklarını kendi ülkelerine katmak için terör faaliyetleri gerçekleştirmekteydi. Çetecilik konusunda en ileri giden devlet Bulgaristan idi. Makedonya’daki Bulgar çeteleri doğrudan Kral Ferdinand’a bağlı idi. Makedonya’daki ajan ve konsoloslardan para ve direktif alan komiteciler bölgeye anarşi getirmişlerdi.⁸⁷

Bulgar matbuatı Rusçuk Vakası üzerine ordu ve Demokratlar aleyhinde kışkırtıcı yayın yaparak hükümetin istifasını talep etmiştir. Rusçuk’taki Türkler ise bu vakada son derece soğukkanlı davranarak Bulgarlara insanlık dersi vermişlerdir. Vakadan sonra Kral Ferdinand ve Kraliçe Eleonore de son derece endişelidir. Bu esnada Başvekil Malinov, Bulgaristan Ulusal Meclisi’nde (Sobranya) Rusçuk Vakası hakkında kısa bir

⁸⁴ Bu gezi hakkında daha ayrıntılı bilgi için bk. Cengiz Yolcu, “Bulgar Çarı Çarlar Kenti’nde”, *Osmanlı İstanbul’u*, III, (ed.) Feridun M. Emecen, Ali Akyıldız ve Emrah Safa Gürkan, İstanbul: 29 Mayıs Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015, s. 244-288.

⁸⁵ *Tanin*, Numara 554, 19 Mart 1910, s. 2.

⁸⁶ Filibeli Ahmed Hilmi, “Bulgaristan Kralı’nın Dersaadet’i Ziyareti”, *Yeni Tasvir-i Efkar*, Numara: 291, 22 Mart 1910. s. 1.

⁸⁷ Karal, *a.g.e.*, s. 253.

OSMANLI ARŞİV BELGELERİNE GÖRE BULGARİSTAN'DA 1910 YILINDA MEYDANA
GELEN SOSYOLOJİK VE POLİTİK BİR OLAY: RUSÇUK VAKASI

açıklama yaptıktan sonra bir beyanname yayınlamıştır. Beyannamede askerin sadece görevini yaptığı, bu olaylara sebep olanların kanunlara itaat etmeyip hislerine göre hareket ettikleri vurgulanmıştır.⁸⁸

Bu arada Emine Safveti'nin ailesi kızlarının nerede olduğu ile ilgili bilgi arayışına girişmişlerdir. Bu amaçla kızın ebeveyni Sofya'daki sefarethanelere ve bakanlıklara 21 Mart 1910 tarihinde telgraflar çekmiştir. Bununla birlikte telgrafçılar bu telgrafları kısmen kabul etmemek istemişlerdir. Çünkü Rusçuk'taki telgrafhane sansür altında tutulmaktadır. Dolayısıyla telgrafların yerlerine ulaşp ulaşmadıkları da meçhuldür. Bununla birlikte Emine Hanım'ın nerede olduğu ile ilgili bir bilgi ancak 24 Mart 1910 tarihli bir telgrafta yer almaktadır. Bulgarca olan telgrafın arka sayfasında yer alan ve Hıfzı imzasını taşıyan Türkçe bir notta, adı geçen tarihte Rusçuk'tan gelen Hafız Sıdkî Efendi'den alınan bir bilgi aktarılmaktadır. Buna göre Emine Hanım, hükümetçe malum olan bir yerde muhafaza altında tutulmaktadır.⁸⁹ Yine Rusçuk Şehbenderliğine gönderilen imzasız bir notta 30 Mart 1910 tarihinde Rusçuk Belediye Başkanı,⁹⁰ kızın babası Hafız Mehmed Efendi'yi çağırmıştır. İhtiyar Hoca'ya kahve ısmarladıktan sonra “Hoca Efendi, seni camiden taretmişler, diye işitiyorum.” demiştir. Hoca Efendi de “Ben ihtiyarım, hastayım; camiye gitmiyorum.” diye cevap vermiştir. Belediye Başkanı, kızın nerede olduğunu sorunca Hafız Mehmed Efendi “Siz daha iyi bilirsiniz.” demiştir. Bunun üzerine Belediye Başkanı, kızın Bükreş'te olduğunu ve din değiştirdiğini bildirmiştir. Kızın babası, Hristiyan olsa da kızını kabul edeceğini söyleyince Başkan da kızı arayacağını söylemiştir. Belediye Başkanı, önceki telgrafın kim tarafından çekildiğini sorunca Hafız Mehmed Efendi, bizzat kendisinin telgrafı getirdiğini ifade etmiştir. Hafız Mehmed, Belediye Başkanı'nın yanından ayrılınca orada bekleyen Gospodin Yovançev adında biri önüne geçerek “Hoca, sen kızdan vazgeç, o artık gâvur oldu, bu kadar kana sebep oldu. Daha mı vazgeçmeyeceksin.” demiştir. Bunun üzerine Hafız Mehmed, kızından vazgeçemeyeceğini bildirmiştir.⁹¹ Bu cevap üzerine Gospodin Yovançev, kızının Makedonyalıların elinde olduğunu, onların elinden kimsenin alamayacağını söyleyerek “Zabıta memurları kızı onların elinden kurtarmağa giderken seni önlerine katacaklar.” diyerek hiddetlenmiştir. İhtiyar Hoca

⁸⁸ *Sabah*, Numara 7359, 18 Mart 1910, s. 3.

⁸⁹ BOA, *HR.SFR.04*, 490/29, 25-26, (13.03.1910).

⁹⁰ Söz konusu arşiv belgesinde, “Belediye Başkanı” anlamında Bulgarca “Grado Naçalnik” ve “Naçalnik” kelimeleri geçmektedir.

⁹¹ BOA, *HR.SFR.04*, 490/29, 31, (13.03.1910).

Efendi ise kızını evinden hükümetin aldığını, dolayısıyla yine onların getirmesi gerektiğini ifade etmiştir.⁹²

Ruşuk Şehbenderi Osman Nuri Efendi, Emine Hanım'ın akıbetini öğrenmek üzere Rusuk Mutasarrıfı ile bir görüşme yapmıştır. 4 Nisan 1910 tarihli yazısında belirttiğine göre Osman Nuri Efendi, Emine Hanım'dan isabetli bir şekilde "sabi" diye bahsetmiştir. Görüşme esnasında konuyu Emine Hanım'ın durumuna getiren Şehbender, olaylar yatıştıktan sonra Emine Hanım'ın tekrar meydana çıkarılarak yeni olaylara sebebiyet verilmemesinin anlaşılır bir durum olduğunu beyan ettikten sonra yakında kızın babasıyla beraber Osmanlı ülkesine gönderilmesinin münasip olacağını söylemiştir. Sofya Sefareti Maslahatgüzarı da 9 Nisan 1910 tarihinde Şehbender'e gönderdiği bir yazıda bu konuda Rusuk Mutasarrıfı'nın da düşüncesinin öğrenilerek bu yolda hareket edilmesinin uygun olacağını söylemiştir.⁹³

3.2. Rusuk Vakası'nın Sonuçları

3.2.1. Müslümanlara Yönelik Baskılar ve Şiddet Eylemleri

Ruşuk Vakası esnasında Müslümanlardan ölen olmamıştır. Bununla birlikte olay, şehirdeki Müslümanlar için kötü sonuçlar doğurmuştur. Çatışmanın olduğu gün Rusuk'taki Müslüman halk sokaklara çıkmamış ve gizlenmişlerdir. Vaka sırasında o bölgede bulunan bir Müslüman kulağından hafifçe yaralanmıştır. Bazı Müslümanların fesi ve sarığı yırtılmış, bazıları da hakarete maruz kalmıştır. 14 Mart 1910'da Halk Partisine mensup bir avukat, siyah bayrak açarak ahaliyi etrafına toplamış ve Demokratların halkı askere kırdırdığını söyleyerek kalabalığı tahrik etmiştir. Bunun üzerine Hristiyan ahali bazı mescitlerin, camilerin ve askerî birliğin kumandanı bulunan şahsın⁹⁴ evinin camlarını taşlamışlardır. Ayrıca Osmanlı vatandaşı olan birkaç kasap ve yemişçinin dükkânları yağma edilmiştir. Göstericiler, hâlâ bölgede bulunduklarından Osmanlı Şehbenderliği bu olayı araştırma fırsatı bulamamıştır.⁹⁵

⁹² BOA, *HR.SFR.04*, 490/29, 31, (13.03.1910).

⁹³ BOA, *HR.SFR.04*, 490/29, 28, (13.03.1910); *HR.SFR.04*, 619/27, 2, (10.05.1910).

⁹⁴ General Dimitriyev, bkz. *Yeni İkdam*, Numara 2, 15 Mart 1910, s. 2.

⁹⁵ BOA, *HR.SFR.04*, 618/70, (13.03.1910); *HR.SFR.04*, 490/29, 11; *HR.SFR.04*, 490/29, 3, (13.03.1910).

OSMANLI ARŞİV BELGELERİNE GÖRE BULGARİSTAN'DA 1910 YILINDA MEYDANA
GELEN SOSYOLOJİK VE POLİTİK BİR OLAY: RUSÇUK VAKASI

Bulgarların tehditlerine ve şiddetine maruz kalan bazı Müslümanlar çareyi Osmanlı Şehbenderliğine sığınmakta bulmuştur. Rusçuk'ta olaylar esnasında öldürülen kişilerin cenaze merasiminde bazı Hristiyanlar Osmanlı tebaasından birkaç kişiyi darbetmiş ve mezarlık dönüşü Müslüman mahallelerine saldıracaklarını ifade etmişlerdir. Bunun üzerine Osmanlı tebaasından birçok kişi Osmanlı Şehbenderhanesine iltica etmiştir. Osmanlı Şehbenderi Osman Nuri de Rusçuk Mutasarrıfı'na giderek bu konuda tedbir alınmasını istemiştir. Rusçuk'ta Bosnalı Müslümanlar da bulunmaktadır. Bosna Avusturya-Macaristan yönetimi altında olduğu için Bosnalı Müslümanlar da durumu Avusturya Konsolosluğuna bildirmişlerdir. Avusturya Konsolosu da aynı şekilde Rusçuk Mutasarrıfı'na giderek önlem alınmasını istemiştir.⁹⁶ Bunun üzerine Müslüman mahalleleri yeterli sayıda güvenlik kuvveti ile korumaya alınmıştır. Ayrıca bir jandarma ve bir süvari de Osmanlı Şehbenderliği önünde bir iki saat nöbet tutmuş ve şehirde yeterli sayıda piyade ve süvari birlikleri devriyeye başlamışlardır.⁹⁷

Rusçuk olayının akisleri başka Bulgar vilayetlerinde de hissedilmiştir. Mesela Silistre'de de Müslümanlar, Bulgarlar tarafından tedirgin edilmiştir. Silistre'den gönderilen imzasız bir mektupta belirtildiğine göre Silistre ve ona bağlı beldelerdeki Osmanlı vatandaşı Müslümanlara ve yerli İslam ahalisine Bulgarlar tarafından eziyet edilmektedir. Bunun en bariz örneği, 16 Mart Çarşamba günü akşamında Silistre çarşısında yaşanmıştır. Silistre Bidayet Mahkemesi hâkiminin oğlu, yanında bir arkadaşıyla çarşı içerisinde bulunan bir bozacı dükkânına girerek birer boza içmişlerdir. Adı geçen hâkimin oğlu olan Bulgar, dükkân sahibi İbrahim oğlu Ahmed'e bir delik yarım frank vermiştir. Bozacı Ahmed bu paranın geçmediğini söyleyince iki Bulgar, Silistre'nin Makedonya olmadığını söyleyerek Ahmed'e birkaç tokat vurunca arbeye yaşanmıştır. Kahvehanede oturan diğer Bulgarlar da olay yerine gelerek etrafı sarmışlar ve kavgayı şiddetlendirmişlerdir. Bu olayı anlatan şahıs Osmanlı diplomatlarını bilgilendirerek zor durumda bulunduklarını dolaylı yünden ifade etmektedir.⁹⁸

Şehbender'in dediği gibi, Rusçuk Vakası kamuoyunda büyük galeyanlara sebep olmuştur. Dolayısıyla bunu fırsat bilen fırkalar siyasi emeller peşinde koşarken bu meselenin Müslümanlar yüzünden çıktığını

⁹⁶ BOA, *HR.SFR.04*, 618/73, (16.03.1910).

⁹⁷ BOA, *HR.SFR.04*, 490/29, 9, (13.03.1910).

⁹⁸ BOA, *HR.SFR.04*, 490729, 17, (13.03.1910).

düşünenler de kargaşa ortamı oluşturarak Müslümanlara yönelik bir katliamın başlamasını ve onların hane ve dükkanlarının yağma edilmesini ümit etmektedirler. Fakat Bulgar hükümetinin sonradan uygulamaya koyduğu sert askerî önlemler bu gibi durumların ortaya çıkmasını engellemiştir.⁹⁹

Rusçuk Vakası'ndan sonra Rusçuk Müftüsü Ali Ziya Efendi, mahallî hükümet tarafından hedef tahtasına oturtulmuştur. Müftü Efendi'nin hukuka ve İslami konulara muhalif olan uygulamalara şiddetle karşı çıkması ve son olarak Rusçuk Vakası olarak bilinen bu hadisede Müslümanların onurunu yere düşürmemek ve hukukun uygulanmasını sağlamak amacıyla yaptığı faaliyetler Rusçuk yönetimini rahatsız etmiştir. Rusçuk yerel hükümeti, Müftü Ali Ziya Efendi'nin yapılacak seçimlerde yeniden seçilmemesi için özel memurlar ve jandarmalar görevlendirerek Rusçuk Türklerini tehdit ettirmiştir. Müftü Efendi'nin aleyhine bir nevi seçim kampanyası yürütülmüştür. Buna rağmen Ali Ziya Efendi, oyların büyük çoğunluğunu alarak yeniden müftü seçilmiştir. Bunun üzerine Rusçuk yönetimi, daha önce Bulgaristan hükümeti tarafından hazırlanan nizamname gereğince Ali Ziya Efendi'nin icazetnamesi olmadığı gerekçesiyle seçimin feshedilmesi için Sofya'ya müracaat etmiştir. Oysa adı geçen nizamnameden sonraki bir tarihte Osmanlı hükümeti ile Bulgar hükümeti arasında imzalanan bir protokole bağlı olan mukavelenamenin ikinci maddesine göre Bulgaristan müftülerinin şer'î yeterliliklerinin olup olmadığı hususu Başmüftülük ve Meşihat Makamı tarafından tespit edilecektir. Rusçuk Şehbenderi'nin endişesi ise bu hükmün ihlal edilmesi ihtimalidir. Bu durumu Sofya Sefaretine bildirdikten sonra Müftü Ali Ziya Efendi'nin Edirne Darulhadisinden mezun olup her türlü şer'î donanımına ve diğer adaylara tercih edilebilecek yeterli birikime sahip olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Bulgarca'yı da çok iyi bildiği için seçim sonucunun tasdik edilmesini istirham etmektedir.¹⁰⁰ Şehbender bir anlamda, bahsedilen mukavele maddesinin ihlal edilebilme ihtimalini göz önünde tutarak böyle bir tehlikeyi önceden karşılamaktadır.

Bütün bu olup bitenler, Rusçuk'taki Türk ve Müslümanların durumunu daha da kötüleştirmiştir. Yukarıda bahsetmiş olduğumuz müftü seçimi konusundaki hukuksuzluğa karşı çıkan Rusçuk Belediye Başkan Yardımcısı Hüseyin Bey ve Rusçuk Belediye Meclisi Üyelerinden Hüsnü Efendi ile Tahtacızade İbrahim Efendi ve onun damadının mutlaka öldürülecekleri havadisinin halk arasında yayılması sonrasında Rusçuk

⁹⁹ BOA, *HR.SFR.04*, 490/29, 29, (13.03.1910).

¹⁰⁰ BOA, *HR.SFR.04*, 619/59, (25.05.1910).

OSMANLI ARŞIV BELGELERİNE GÖRE BULGARİSTAN'DA 1910 YILINDA MEYDANA GELEN SOSYOLOJİK VE POLİTİK BİR OLAY: RUSÇUK VAKASI

Müslümanları korku ve ümitsizliğe düşmüşlerdir. Rusçuk'taki Müslümanlara yapılan baskılara seyirci kalan zabitanın tavrı sebebiyle bölgedeki İslam ahalisinin hükümete olan güvensizliği artmıştır. Bu yüzden Rusçuk'taki Müslümanların ekserisi Osmanlı memleketlerine göç etmek için hazırlıklara başlamışlardır. Hatta birkaç Türk, ilk etapta ailelerini Köstence yolu ile İstanbul'a göndermiştir.¹⁰¹

3.2.2. Bulgaristan Genelinde Yapılan Mitingler

Rusçuk Vakası, Bulgaristan genelinde büyük infiallere sebep olmuştur. İstanbul'da yayın yapan Levant Herald gazetesinin haberlerine göre özellikle muhalifler olayın en büyük sorumlusu olarak gördükleri İçişleri Bakanı Takev'in istifasını istemişlerdir. Rusçuk ahalisi de Kraliçe Eleonore'un şehre gelmesini beklemektedirler. Göstericilere ateş emri veren bölük kumandanlarından biri olan Rusçuklu Yüzbaşı Lenikov, babası tarafından evden kovulmuştur. Rusçuk'taki yerel basın Lenikov'un babasından övgüyle bahsetmiştir. Bulgaristan gazetelerinden Balkanska Tribuna gazetesinin haberine göre Rusçuk'taki subaylar, halkın öfkesinden korktukları için Zıştovi'ye firar etmeye başlamışlardır. Bakan Takev, birkaç yerde hakarete uğramıştır. Yapılan protesto gösterilerine katılan bazı memurlar azledilmiştir. Aynı gazetenin haberine göre halkın öfkesinin saraya çevrilmesini engellemek için Mösyö Takev'in istifa ettiği söylentileri yayılmıştır. Gazete haberlerine göre olayla ilgili olarak birçok kişi tutuklanmıştır. Rusçuk'ta hükümet taraftarları da firar etmeye başlamıştır. Bulgaristan'ın birçok şehrinde büyük mitingler tertip etmek için hazırlıklar yapılmaktadır. Hükümet asayışı sağlamak için polis merkezlerini askerlerle doldurmuştur. Kral Ferdinand'la birlikte İstanbul'u ziyaret edecekleri bildirilen Bulgar milletvekilleri, son olaydan ve bilhassa Bulgar basınında çıkan Osmanlı hükümeti karşıtı yazılardan sonra ziyareti ertelemişlerdir. Bununa birlikte Bulgar milletvekilleri Ferdinand'ın ülkeye dönüşünden birkaç gün sonra Osmanlı Devleti'ni ziyaret edeceklerini bildirmişlerdir.¹⁰²

Sofya Sefareti Maslahatgüzarı tarafından Hariciye Nezaretine gönderilen bir belgede bildirildiğine göre Rusçuk Vakası'nda hükümetin icraatını beğenmeyen muhalifler, hükümeti tenkit ve telin etmek amacıyla Sofya ve Rusçuk'tan başka Yanbolu, Plevne, Filibe, Pazarcık, Tırnova,

¹⁰¹ BOA, HR.SFR.04, 490/29, 29, (13.03.1910).

¹⁰² Sabah, Numara 7360, 19 Mart 1910, s. 3.

Rahova, İvraca ve Köstendil’de de protesto mitingleri icra etmişlerdir.¹⁰³ İstanbul basınına da yansıyan bu mitinglerin bir kısmını Liberal Parti organize ederken sosyalistler de mitinglerin yapılmasında etkili olmuştur.¹⁰⁴ Osmanlı diplomatları bu mitinglerin muhalif fırkalar tarafından tertip edildiğini ve iktidardaki hükümeti düşürmeye matuf olduğunu söylemektedirler. Muhalifler, Rusçuk Vakası’nı buna bir vesile ittihaz etmişlerdir. Fakat bu mitinglerin amacına ulaşması da beklenmemektedir. Bulgar hükümetini en sert tenkit edenler ise Radoslavistler ile Stambolistler olarak bilinen gruplardır.¹⁰⁵ Filibe Başşehbenderi, Sofya Sefaretine gönderdiği bir telgrafında Rusçuk’taki elim olayın Filibe kamuoyunda da galeyana sebep olduğunu, bu yüzden muhalif partiler tarafından hükümeti protesto etmek üzere bir miting tertip edileceğini haber vermiştir. Başşehbenderin ifadesine göre Bulgar hükümetinin dış politikada daha önceki şaibesinden sonra iç politikada da bu şekilde leke alması muhalifler arasında hükümetin düşeceği beklentisini getirmiştir.¹⁰⁶ Bu muhalif gruplar, nihayet Filibe’de de hükümeti tenkit edip Rusçuk halkına destek olmak için 17 Mart 1910 sabahı bahsedilen mitingi düzenlemişlerdir. Bu mitingde adı geçen muhalif partilere mensup olan Moldovanski ve İvan Popov nutuk atmışlardır. Mitinge yaklaşık 5.000 kişi katılmıştır. Bunların çoğunluğu köylülerdir. Çünkü bu mitingin yapıldığı gün Filibe’nin pazarı olup mitinge katılanlar aslında pazara gelen köylülerdir. Miting sonunda bir sonuç bildirgesi okunmuş ve burada Rusçuk olayında ölenlerin ailelerine, yaralılara ve tüm Rusçuklulara geçmiş olsun dilekleri sunulmuştur. Bildiride Demokratlardan oluşan hükümetin anayasa aleyhinde hareket ederek halka zulmettiği, kamuoyuna kulak asmadığı ve Rusçuk Vakası’yla beraber konumunun tamamıyla sarsıldığı iddia edilerek hükümet istifaya davet edilmiştir. Rusçuk Vakası bir anlamda muhalifler tarafından bir iç politika malzemesi ve siyasi polemik aracı hâline getirilmiştir. Filibe’deki mitingde ilan edilen bildiride hükümetin başka icraatları da eleştiri konusu edilmiştir. Mesela hükümetin bir süre önce yaptığı bazı reformların Bulgaristan Ulusal Meclisi’nde (Sobranıya) millete tasdik ettirilmesi gerekirken bu yapılmamıştır. Muhaliflerin iddiasına göre bunun sebebi, hükümetin seçimlerde çoğunluğu kazanamayacağını bilmesidir. Mitingde meclis seçimlerinin derhal yapılması için hükümete çağrıda bulunulmuş ve Rusçuk Vakası’na sebep olan güvenlik güçlerinin cezalandırılmasını istenmiştir. Ayrıca orduya, millî hedefleri gerçekleştirmesi konusunda Bulgar halkının tam desteğinin olduğu da vurgulanmıştır. Mitingdeki

¹⁰³ BOA, HR.SYS., 2949/56, (18.03.1910).

¹⁰⁴ Tanin, Numara 557, 22 Mart 1910, s. 3.

¹⁰⁵ BOA, HR.SFR.04, 490/29, 6, (13.03.1910).

¹⁰⁶ BOA, HR.SFR.04, 490/29, 14, (13.03.1910).

OSMANLI ARŞİV BELGELERİNE GÖRE BULGARİSTAN'DA 1910 YILINDA MEYDANA
GELEN SOSYOLOJİK VE POLİTİK BİR OLAY: RUSÇUK VAKASI

konuşmacılardan olan Mösyö Popov, mitingden önce üst düzey askerî erkan tarafından çağırılmış ve kendisiyle bir görüşme yapılmıştır. Popov konuşmasında, Bulgar ordusunun Türk ve Yunan orduları gibi olmadığını ve millî gayeleri gerçekleştirmeye memur olduğunu ifade ederek bu yüzden lüzumlu bir kurum olduğunu ifade etmiştir. Filibe Başşehbenderi'ne göre askerler mitingden önce Mösyö Popov'a bazı telkinlerde bulunmuş olacak ki konuşmasında ordu ile ilgili olumlu bir tavır sergilemiştir.¹⁰⁷

Bulgaristan'daki mitinglere, Türk basını da ilgi göstermiştir. Tanin gazetesinin bir haberinde 17 Mart 1910'da Sofya'da düzenlenmesi düşünülen protesto mitinginin güvenlik güçlerinin kararı ile bir sonraki pazar gününe ertelendiği bildirilmektedir. Haberde belirtildiğine göre Sofya'da da polis ve askerler güvenliği sağlamak üzere sokaklarda devriye gezerek göstericileri engellemişlerdir.¹⁰⁸ Kostantinopol Ajansı'nın haberine göre, ertelenen miting nihayet Sofya'da yapılmıştır. Mitingi üniversite öğrencileri organize etmiştir. Binlerce kişinin katıldığı mitingde askerler ve hükümet kabinesi protesto edilmiştir. Toplanan kalabalık mitingden sonra yasak olmasına rağmen Sofya caddelerinde yürüyüşe geçmiştir. Kalabalığın başında bulunan üniversite öğrencileri ellerinde ölü kemikleri ve kafatasları ile yürümüşlerdir. Polis ve askerler kalabalığı dağıtmıştır. Fakat gece vakti de gösteriler devam etmiş ve kalabalık ile askerler arasında çatışma çıkmıştır. Gazetelerin kışkırtıcı haberleri de böyle olayların çıkmasına sebep olmaktadır.¹⁰⁹

Rusçuk'taki Osmanlı Şehbenderi Osman Nuri, Rusçuk Polis Müdürü ile bir görüşme yapmıştır. Polis Müdürü, sokaklar görünüşte sakin olsa da muhalif partilerin kışkırtmalarının el altından devam ettiğini ve durumun vahim olduğunu söylemiştir. Bununla birlikte çıkan olaylarla ilgili bir süre önce başlatılan soruşturma sonuçlanmıştır. Buna göre, olayların muhalif partilerin taraftarlarınca tertip edildiği ve sonradan Makedonyalı komitecilerin işin içine girerek serseri takımından bazı kişileri para ile tutup olaylara sebep olduğu tahakkuk etmiştir. Ayrıca Makedonyalı meşhur bir komiteci ile adamlarının Rusçuk'ta olduğu da yetkililere ihbar edilmiştir.¹¹⁰

¹⁰⁷ BOA, *HR.SFR.04*, 490/29, 7, (13.03.1910).

¹⁰⁸ *Tanin*, Numara 554, 19 Mart 1910, s. 2.

¹⁰⁹ *Sabah*, Numara 7359, 18 Mart 1910, s. 2-3.

¹¹⁰ BOA, *HR.SFR.04*, 490/29, 9, (13.03.1910). Bu olaylarda bahsi geçen Makedonyalı komiteler, bir süredir Osmanlı makamları tarafından araştırılmaktadır. Şöyle ki, Selanik Valisi İbrahim Hayrullah Bey'in Sofya Sefaretinden tahkik edilmesini istediği bir istihbarata göre Vırhovistler (Върховист) ile Osmanlı Makedonyası'ndan firar eden Tsantralist (Цантралист) reisleri Bulgaristan'da "Otonomya Makedonya" adında bir komite kurup fikir ve eylem

Makedonyalı Bulgar komitecileri, Makedonya'yı Bulgaristan'a ilhak etmek için Makedonya'da ve Bulgaristan'da propaganda faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Bulgaristan'daki propagandaları mitingler tertip etmek, gazete ve ilanmeler yayımlamak şeklinde olmuştur. Mesela Rusçuk'ta "Makedonya" isimli bir gazete yayımlamışlardır. Bütün bunların amacı da Bulgarların zihinlerinde Makedonya meselesini canlı tutmak, para toplamak ve komitelere adam devşirmektir.¹¹¹

Rusçuk Şehberderi'nin Sofya Sefirliğine gönderdiği 18 Mart 1910 Cuma tarihli yazısına göre Rusçuk'ta askerî zabıta aleyhine yükselen galeyan devam etmekle birlikte alınan askerî önlemler ve yayınlanan sert beyannameler ile yeni bir vukuat gelişmemiştir. Bununla birlikte muhalifler, pazar günü düzenlemeyi düşündükleri büyük bir miting için köylere davetiyeler, ilanlar göndermişlerse de yerel hükümet mitingin yapılmasını yasaklamıştır. Daha önce polis dairesinden zorla alınıp götürülen Emine Safveti Hanım'ın kurtarılması için ise henüz bir girişimde bulunulmamıştır.¹¹² 20 Mart 1910 tarihinde Sofya'da yeni bir protesto mitingi düzenlenmiştir. Aynı tarihte Vidin'de de bir miting yapılmıştır. Bu mitinglere katılım yoğun olsa da güvenlik güçlerinin aldığı tedbirler sayesinde herhangi olumsuz bir olay vuku bulmamıştır.¹¹³ Vidin Şehbender Vekili mitingin yapıldığı günün gecesi saat 10.00'da durumu telgraf ile Sofya Sefaretine bildirmiştir.¹¹⁴ Vidin Şehbender Vekili Eyyub Ahmed'in Sofya Sefarethanesine gönderdiği 21 Mart 1910 tarihli yazısından anlaşıldığına göre, 20 Mart Pazar günü biri pazar yerinde diğeri de kulüp içinde alafranga saat 10.00'da Vidin'de iki adet miting yapılmıştır. Bu mitingler diğer şehirlerdeki mitinglere göre cılız ve olaysız geçmiştir. Bu mitingleri Radikal Demokratik Partisi düzenlemiştir. Mitingde güzel konuşması ve Kral Ferdinand muhalifliği ile tanınan ve adı geçen partinin mensubu olan aynı zamanda Sobranya üyesi bulunan Pançev Saranov, hükümet ve Kral Ferdinand aleyhinde uzun uzadıya konuştuğundan

birliğine varmışlar ve havaların ısınması ile Makedonya'ya çeteler göndereceklerdir. Bunun için de Sofya, Rusçuk ve Şumnu'da bazı askerler görevlerinden istifa ederek bu komiteye katılmışlardır. Bu istihbarat Sofya Sefareti, Rusçuk Şehbenderliği ve Şumnu Müftülüğüne sorulmuştur. Diplomatlardan gelen cevaplara göre bu istihbarî bilgi henüz doğrulanamamıştır. Selanik Valiliğinin yazısı 9 Mart 1910 tarihli. Bk. BOA, *HR.SFR.04*, 248/63, (27.03.1910). Burada bahsedilen istihbarî bilgi, Rusçuk'taki olayların sorumlularından birinin Makedonyalı komiteciler olması gerçeği ile uyusmaktadır.

¹¹¹ Mahir Aydın, "Arşiv Belgeleriyle Makedonya'da Bulgar Çete Faaliyetleri", *Osmanlı Araştırmaları*, Cilt 9, Sayı 9, 1989, s. 211-212.

¹¹² BOA, *HR.SFR.04*, 490/29, 16, (13.03.1910); *HR.SFR.04*, 618/81, (18.03.1910).

¹¹³ BOA, *HR.SFR.04*, 490/29, 15, (13.03.1910); *HR. SYS.* 2949/58, (21.03.1910).

¹¹⁴ BOA, *HR.SFR.04*, 490/29, 18, (13.03.1910).

OSMANLI ARŞİV BELGELERİNE GÖRE BULGARİSTAN'DA 1910 YILINDA MEYDANA
GELEN SOSYOLOJİK VE POLİTİK BİR OLAY: RUSÇUK VAKASI

sonra “Milleti kanlar içinde bırakarak İstanbul’a giden Ferdinand’ı istemeyiz.” sözleri ile konuşmasını bitirmiştir. Mitingde söz alan diğer bir konuşmacı da Dr. Todor Bezov olmuştur. O da konuşmasında hükümet aleyhinde sözler sarf ettikten sonra Rusçuk olayına müftü ile şehirdeki Müslümanların taassuplarının sebep olduğuna yönelik birtakım tezviratlarda bulunmuştur. Bununla beraber her iki konuşmada da Bulgar askerinin vahşetinden bahsedilmiştir. Vidin’de haftalık olarak yayınlanan Skorpion gazetesinde de Rusçuk vakası ile ilgili bir makale yayınlanmıştır.¹¹⁵

Filibe’deki mahallî gazeteler de Rusçuk’taki gösterileri Makedonyalı Bulgarlara bağlamaktadır. Makedonyalıların, aynı zamanda Bulgaristan’daki Stambolistler ve Radoslavistlere mensubiyetleri bulunmaktadır. Dolayısıyla adı geçen fırka mensuplarının da bu olaydan istifade etmek istedikleri şüphesizdir. Bu arada Demokratlardan oluşan mevcut hükümetin, Bulgaristan Ulusal Meclisi’nin zorlamasıyla Stambolistleri yargılamaya yönelik inceleme başlatılmasına onay vermesi, Stambolistler için büyük bir tehlike arz etmiştir. Bu yüzden Stambolistlerle Radoslavistler bir anlamda ittifak kurmuşlar, hedef birliğine gitmişlerdir. Amaçları da hükümeti sert tedbirler almaya zorlamaktır. Bu iki fırka, daha önce Filibe’de iş birliği anlaşması yapmış ve Rusçuk Vakası’yla birlikte de amaçlarına ulaşmışlardır. Rusçuk Vakası’yla ilgili ayrıntılı bilgiler veren Filibe’deki gazeteler de daha çok bu iki fırkaya meyillidir. Filibe Başşehbenderi’nin düşüncesine göre Rusçuk Vakası ile iktidardaki Demokratların lekelenmiş oldukları şüphesizdir. Ayrıca Rusçuk Askerî Daire Müfettişi General Radko Dimitriev de lekelenmiştir. Bu kişi daha önce Prens Aleksandr olayına karıştığı için Rusya’ya iltica etmiş sonra Prens Ferdinand’a rağmen Konstantin Stoilov zamanında affedilerek orduya tekrar alınmış ve Rusya’nın müdahalesiyle Sofya’da Erkân-ı Harbiye Başkanlığına kadar yükselmiştir. Fakat sonradan Kral’ın güvenliği için Sofya’dan uzaklaştırılarak Rusçuk’a tayin edilmiştir. Dolayısıyla böyle bir şahsın Rusçuk Vakası sebebiyle prestij kaybetmesinden hem Stambolistler hem de Radoslavistler, hatta Kral Ferdinand bile memnun olmuştur. Filibe Başşehbenderi’nin tahminine göre Rusçuk’taki bu iki fırkanın birlikte hareket ederek hükümeti zor durumda bırakmak istediklerini anlayan Mösyö Mihail Takev, sert emirler çıkarmak zorunda kalmıştır. Rusçuk Mutasarrıfı başlangıçta Emine Safveti ve Yordan olayına hiçbir önem vermezken olayın bu şekilde başka taraflara çekildiğini anlayınca kanunun verdiği yetkiden istifade ederek askerden yardım istemiş ve asker de fazlasıyla görevini yapmıştır. Bu olayların neticesinde prestij kaybettiği için mevcut hükümetin

¹¹⁵ BOA, HR.SFR.04, 490/29, 23, (13.03.1910).

durumu sarsılmıştır. Belki de hükümet düşecek ve Stambolistlerin yargılama işi de sona erecektir. Ayrıca Stambolistlerin muhakeme altına alınmalarına Kral Ferdinand da karşıdır.¹¹⁶ Bu iki fırka, gazetelerinde yaptıkları neşriyatlarında Rusçuk olaylarında hükümetin tutumunu Kral'ın İstanbul'a yapacağı ziyaret öncesinde Demokratların Babıali'ye bir jesti olarak değerlendirmektedirler. Bununla birlikte Kral Ferdinand'ın Stambolistlerle Radoslavistlere özel ilgisi vardır. Bunu dikkate alan Filibe Başşehbenderi, Kral Ferdinand'ın Bulgaristan'daki Demokrat kabinenin düşmesine meyilli olduğunu düşünmektedir. Demokratların iktidardan düşmesi de doğal olarak arzu edilecek bir durumdur. Çünkü bunların resmî beyanları ile icraatları arasında fark dikkate şayandır. Filibe Başşehbenderi izlenimlerini ve öngörülerini bu şekilde ifade ettikten sonra Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan ile ilişkileri konusunda da bazı önerilerde bulunmaktadır. Buna göre Bulgaristan politikamızın önemli bir esasa bağlanması, Sofya'da yeni bir kabinenin kurulmasıyla mümkündür. Osmanlı Şehbenderi, bu değerlendirmelerini Osmanlı Hariciye Nezaretine de yazdığını ifade etmiştir.¹¹⁷

Varna şehrinde de Rusçuk Vakası'nı protesto etmek üzere bir miting tertip edilmiştir. 20 Mart 1910 tarihinde sabah vakti Varna Belediyesi önünde icra edilen mitinge 1500 kişi katılmıştır. Miting Halk Partisinin Varna'daki ileri gelenlerinden Av. Jeko Jekov tarafından organize edilmiştir. Mitingde sırasıyla Sosyalistlerden Av. Stoyanov, Liberal Partinin Varna İl Başkanı Av. P. Lenikov, Stoyan Rusev ve Av. Jeko Jekov birer konuşma yapmışlardır. Konuşmacılar Bulgar hükümetini ve Demokratları eleştirmişlerdir. Miting olaysız bir şekilde sona ermiştir.¹¹⁸

Görünürde Rusçuk'taki olayları telin etmek için organize edilen, hakikatte ise muhalefet partilerinin iktidar partisini düşürmek adına yaptıkları mitingler bir süre daha devam etmiştir. Olayın meydana geldiği Rusçuk'ta 27 Mart 1910 tarihinde bir miting daha tertip edilmiştir. Hükümet mitinge memur ve talebelerin katılmasını yasaklamıştır. Tüccar takımı da mitinge rağbet etmemiştir. Muhalif partilerin üyeleri tarafından organize edilen miting Rusçuk Mutasarrıflığının önünde gerçekleştirilmiştir. Daha çok avam takımının iştirak ettiği mitingde seyircilerle beraber ancak 300 kişi hazır bulunmuştur. Mitingde yapılan konuşmalar genelde aynı minval üzere

¹¹⁶ BOA, HR.SFR.04, 490/29, 21, (13.03.1910).

¹¹⁷ BOA, HR.SFR.04, 490/29, 21, (13.03.1910).

¹¹⁸ BOA, HR.SFR.04, 490/29, 24, (13.03.1910).

OSMANLI ARŞİV BELGELERİNE GÖRE BULGARİSTAN'DA 1910 YILINDA MEYDANA
GELEN SOSYOLOJİK VE POLİTİK BİR OLAY: RUSÇUK VAKASI

olmuştur. Konuşmalarda, hükümetin yanlış tedbirleri sebebiyle basit bir vakadan ibaret olan hadisenin birçok masumun öldüğü elim bir katliama dönüştüğü vurgulanmıştır.¹¹⁹ Yapılan konuşmalarda, hükümetin kamuoyunu yanıltmak için ahalinin askere hücum etmesi üzerine mecburen silah kullanıldığı yolunda yalan haberler neşrettiği vurgulanarak Bulgar askerini Bulgar milleti aleyhinde kullanan bir kabinenin yönetimde kalmasına tahammül edilemeyeceği belirtilmiştir. Ayrıca, olaydan sonra hadise mahalline Bulgaristan Kralı'nın bizzat gelmesi ve tahkikatı güvenilir kişilere yaptırması gerekirken bu işin sorumlusu olan İçişleri Bakanı Mösyö Takev'in gönderilmesi eleştirilmiştir. Yapılan konuşmalarda Mösyö Takev için "plancı ve deli" gibi vasıflar kullanılmıştır. Konuşmacılar arasında bulunan Av. Dr. Ruçev, devlet yönetimi hakkında konuşurken hükümdarın milletten ibaret olduğunu, dolayısıyla milletin arzu ve temayüllerine uygun hareket etmediği ve kabineyi iktidardan uzaklaştırmadığı takdirde kendisinin de düşürülmesi lâzım geleceğini söylemiştir. Fakat onun bu ifadeleri hoş karşılanmadığı için yanındakiler tarafından eteğinden tutularak kürsüden indirilmiştir. Mitingi tertip edenlerden bazıları toplanan ahalinin 8.000 kişi olduğunu, bazıları da 10.000 veya 12.000 kişi olduğunu tahmin etmişler ve nihayetinde 6.000 kişi adına Sofya'ya telgraf çekilerek hükümetin icraatı protesto edilmiş ve kabinenin istifası istenmiştir. Ayrıca gelecek pazar günü yine toplanmak için civar kasabalara davetiyeler gönderilmesine karar verilmiştir. Sonuç olarak kalabalık, bando önlerinde olduğu hâlde miting alanından ayrılmıştır. Böylece miting olaysız bir şekilde sona ererken Müslümanlar ve Osmanlı hükümeti hakkında hiçbir söz söylenmemiştir. Bununla birlikte miting boyunca nizamiye askerleri ile jandarma Rusçuk Mutasarrıflığı Dairesinde ve civarda bulunan süvari kışlasında silahlı olarak beklemiştir.¹²⁰ Rusçuk Şehbenderi Osman Nuri Bey, kendi tahkikatı ile elde edip bu zamana kadar Sofya Sefaretine raporladığı bilgilerin tamamen gerçekleri yansıttığını da ifade etmektedir. Onun düşüncesine göre Rusçuk Mutasarrıfı'nın işin başlangıcında taassup ve garazkârlıkla ve ahalinin milli duygularını da okşayarak hareket ettiği şüphesizdir. Hatta bu durumu bizzat Rusçuk Mutasarrıfı da itiraf etmiştir. Rusçuk Şehbenderi bir iş için Mutasarrıf'ın yanına gittiğinde bu konu açılmıştır. Mutasarrıf, olaylar başladığında Makedonya'daki Bulgar kızlarının din değiştirip Müslümanlarla evlendirildikleri haberine dayanarak konunun milli bir mesele olduğu, ancak sonradan parti mücadelesi şekline büründüğünü söylemiştir. Olaylar başladığında Rusçuk Müftüsü meselenin kanun dairesinde çözülmesi için ilk

¹¹⁹ BOA, *HR.SFR.04*, 490/29, 29, (13.03.1910); *HR.SFR.04*, 618/97, (27.03.1910).

¹²⁰ BOA, *HR.SFR.04*, 490/29, 29, (13.03.1910).

defa olarak yanına gittiğinde Mutasarrıf, “Makedonya’da Bulgar kızları Müslüman yapıp evlendiriliyor. Burada da bir Müslüman kızı bir Bulgar’a kaçıyor. Kamuoyunun isteği de bu doğrultudadır. Dolayısıyla bu konu ehemmiyet verilecek bir husus değildir.” demiştir.¹²¹ Hatta Yordan’ın olaylardan birkaç gün önce Rusçuk Mutasarrıfı’na müracaat ederek ondan kesin söz aldığı ve kızı birtakım vaat ve tehditlerle kandırdığı da söylenmektedir. Bu arada Rusçuk’taki çatışma ile ilgili ordu tarafından bir komisyon kurulmuş ve olayın müsebbipleri hakkında gizli bir soruşturma yürütülmüştür. Rusçuk Şehbenderi bu tahkikatın neticesi hakkında bilgi sahibi değildir. Bununla birlikte bu soruşturma sonucunda elde edilen bilgilere göre, olaylar esnasında bazı kişilerin birçok insana ve özellikle Makedonya firarilerine 100’er 200’er frank dağıttıkları tespit edilmiştir.¹²²

3.2.3. Emine Safveti’nin Akıbeti

Emine’nin akıbeti bir süre daha meçhul kalmıştır. Rusçuk Şehbenderi Osman Nuri’nin Sofya Sefareti Maslahatgüzarlığına gönderdiği bir yazıda belirttiğine göre Emine’nin karakoldan alınıp götürüldüğü ev asker tarafından kuşatıldığı sırada malum çatışmalar yaşanırken kızın Romanya’ya¹²³ kaçırıldığı haberi yayılmıştır. Sonraları da buna dair birçok rivayetler ortaya atılmıştır. Bununla birlikte Şehbender Bey, güvenilir olmadıkları için bu duyumlara itibar etmemektedir. Gerçekte ise olaylar sırasında veya birkaç gün sonra kız zabıta tarafından bulunmuştur. Hatta 31 Mart 1910’da Emine’yi Polis Müdürü’nün odasında görenler dahi olmuştur. Fakat ailesine teslim edilmediği gibi elim olaylardan sonra halkın gücencikliğini telafi etmek adına mahkemenin daha önce vermiş olduğu kararı iptal ettirmenin çareleri aranmaya başlanmıştır. Polis Müdürü, Emine’nin kaç yaşında olduğunu tespit amacıyla mektep kayıtlarının incelenmesi için harekete geçmiş ve bunun için rüşdiye heyetine bu konuda bir şahadetname vermeleri için iki jandarma göndermiştir. Rüşdiye yöneticileri ise resmî bir yazı ile talep edilmediği müddetçe bu konuda bir işlem yapamayacaklarını bildirmişlerdir. Kızın babası Hafız Mehmed Efendi de iki günde bir polis dairesine celp olunarak vaat ve tehditlerle davadan feragat ettirilmek istenmiştir. Şehbender Efendi bu son bilginin kesin hakikat olduğunu ifade ederek “mevsukan” tabirini kullanmıştır.¹²⁴ Emine’nin Romanya’ya

¹²¹ BOA, *HR.SFR.04*, 490/29, 29, (13.03.1910).

¹²² BOA, *HR.SFR.04*, 490/29, 29, (13.03.1910).

¹²³ *Tanin* gazetesinin haberinde Emine Safveti’nin Yordan ile Romanya’nın Corcove şehrine kaçırıldığı belirtilmektedir. Bkz. *Tanin*, Numara 554, 19 Mart 1910, s. 2.

¹²⁴ BOA, *HR.SFR.04*, 490/29, 29, (13.03.1910).

OSMANLI ARŞİV BELGELERİNE GÖRE BULGARİSTAN'DA 1910 YILINDA MEYDANA
GELEN SOSYOLOJİK VE POLİTİK BİR OLAY: RUSÇUK VAKASI

kaçırıldığı rivayetine Şehbender'in itibar etmemesi doğru bir öngörüye dayanmış olmalıdır. Çünkü Emine'nin Romanya'ya götürüldüğü haberi kasıtlı olarak halk arasında yayılmıştır. Aslında Emine Safvetî, Rusçuk'un Ryahovo köyüne kaçırılmıştır. Burada Hristiyanlığı kabul edip vaftiz edilmiş ve Ruska adını almıştır.¹²⁵

Bu durumdan henüz haberdar olmayan Rusçuk Müslümanları, kızın ailesine teslim edilmesi için girişimlerine devam etmişlerdir. Daha önce Emine'nin ortalık yatıştıktan sonra ailesine teslim edileceğine yönelik yerel makamların verdikleri söz üzerine Rusçuk Müftülüğü, yazılı olarak yerel hükümete başvurmuş ve Emine Safvetî'nin ailesine teslim edilmesini istemiştir. Fakat Müftülüğe tebliğ edilen cevaba göre, kızın nerede olduğu hükümet tarafından bilinmemektedir. Bununla birlikte kızın Hristiyan olduğuna yönelik gelen evrak mahkemeye intikal ettirilmiştir. Oysa Osmanlı diplomatlarına göre kızın hükümetin koruması altında ve bilgisi dahilinde tutulduğu muhakkaktır. Rusçuk Metropolit'i'nin ifadesine göre, kızın Yordan ile nikahları kararlaştırılmış, fakat ruhban arasında çıkan bir ihtilaftan dolayı nikah ertelenmiştir.¹²⁶ Buna göre mahkemenin daha evvel verdiği karar bozulmuştur. Ayrıca Emine ile Yordan'ın düğünleri için bir yardım kampanyası başlatılmış ve bu kapsamda pek çok para toplanmıştır. Hatta bu konu hakkında Av. Dr. Ruçev'in teşebbüsüyle Rusçuk Belediye Tiyatrosunda bir toplantı tertip edilmiştir.¹²⁷

Rusçuk Şehbenderi Osman Nuri'nin 19 Mayıs 1910 tarihli yazısı Emine Safvetî'nin Yordan'la evlendiği yönündedir. Rusçuk ruhbanının ihtilafı sebebiyle gizlice Zıştovi'ye götürülen Emine Safvetî, buradaki kilise tarafından Yordan'la evlendirilmiştir. Bunlar daha sonra Rusçuk'a dönmüşlerdir. Yerel hükümet ise bu olayı bir emrivaki şeklinde telakki ederek meseleyi gündemden düşürmüştür.¹²⁸ Emine Safvet ve Yordan Stefanov, evlendikten sonra Zıştovi'de yaşamaya başlamışlardır. Yordan, Balkan Savaşları sırasında öldürülmüştür. Ruska da bundan bir süre sonra hastalanıp ölmüştür. Bulgaristan'da Rusçuk Vakası'nı anlatan "Rusçuk'un Kanlı Düğünü" (Rusenskata Kırvava Svatba) adlı bir belgesel film çekilmiştir. Yönetmenliğini Stefan Komandarev'in, danışmanlığını Rusçuk Tarihi

¹²⁵ Nikolay Nenov, "Rusenskata Kırvava Svatba Po Simi Zagovezni Vlast i Folklor v Nova Bulgariya Prez 1910 g.", *Liternet*, https://liternet.bg/folklor/sbornici/ruse/rusenskata_karvava_svatba.htm (12.02.2024).

¹²⁶ BOA, HR.SFR.04, 490/29, 32, (13.03.1910); HR.SFR.04, 619/27, (10.05.1910).

¹²⁷ BOA, HR.SFR.04, 490/29, 32, (13.03.1910).

¹²⁸ BOA, HR.SFR.04, 490/29, 33, (13.03.1910); HR.SFR.04, 619/48, (19.05.1910).

Müzesi Müdürü Dr. Nikolay Nenov'un yaptığı 55 dakikalık film 2010 yılında gösterime girmiştir.¹²⁹

Sonuç

93 Harbi sonunda Bulgaristan Prensliği'nin kurulması, bölgede beş yüz yıldır yaşayan Türkleri ve Müslümanları zor duruma düşürmüştür. 1864'te teşkil edilen Tuna vilayeti sınırları içerisinde kurulan Bulgaristan Devleti, bölgedeki yoğun Türk nüfusunun ezilmesi veya tehcir edilmesi için elinden geleni yapmıştır. Göç eden veya katledilen Türklerin yerine Bulgarlar iskân edilmiştir. Millet-i hâkime iken azınlık durumuna düşen Müslümanlar büyük katliam ve hukuksuzluklara maruz bırakılmıştır. Özellikle 1908'deki Bulgar bağımsızlığından sonra Türkler zor günler geçirmiştir. Buna rağmen antlaşmalar çerçevesinde kurulan müftülükler sayesinde organize olan Müslümanlar, haklarını savunmada son derece cesur davranmışlardır. Türklerin yoğun yaşadığı yerlerden biri de vaktiyle Tuna vilayetinin merkezi olan Rusçuk'tur. Şehirde Mart 1910'da meydana gelen bir olay bölgede yaşayan Müslümanları olduğu kadar bütün Bulgaristan'ı da etkilemiştir.

Mart 1910 tarihinde Rusçuk'ta çocuk yaştaki bir Türk kızının kandırılarak Yordan Stefanov adlı bir Bulgar ile evlendirilmek istenmesine, bölgedeki Osmanlı bakiyesi Türkler ve Müslümanlar tepki göstererek birlik görüntüsü sergilemişlerdir. Rusçuk Müftüsü önderliğindeki Müslüman teşekkülleri de olayın takipçisi olmuşlardır. Gerek Rusçuk Müftülüğü ve gerekse Rusçuk Türk Şehbenderliği meselenin hukuka uygun bir şekilde çözülmesi için gayret göstermişler ve hiçbir yasa dışı faaliyet içerisine girmeden ülkede cari olan hukuka uygun bir şekilde girişimlerde bulunmuşlardır. Fakat muhalefet partileri bu olayı siyasî ranta çevirmek için Makedonyalı komitecilerle iş birliğine giderek halkı tahrik etmişlerdir. Türklerin mücadelesi ve Rusçuk Müftülüğünün gayretleri ile olay mahkemeye taşınmıştır. Yapılan muhakemeler sonucunda Türk kızı Emine Safvetî'nin çocuk yaşta olması sebebiyle din değiştirmesinin ve evlenmesinin mümkün olamayacağı karara bağlanmış ve kız ailesine teslim edilmiştir. Fakat akabinde meydana gelen olaylar, Türk düşmanlığı üzerine temellenen aşırı Bulgar milliyetçiliğinin bir tezahürüdür. Olay Osmanlı

¹²⁹ Petar Veliçkov, "Kak Bılgaro-Turska Svatba Okırvavi Ruse Predi 100 g.", *E-vestnik*, <https://e-vestnik.bg/8496/kak-edna-balgaro-turska-svatba-okarvavi-ruse-predi-100-g/>, (14.02.2014).

OSMANLI ARŞİV BELGELERİNE GÖRE BULGARİSTAN'DA 1910 YILINDA MEYDANA
GELEN SOSYOLOJİK VE POLİTİK BİR OLAY: RUSÇUK VAKASI

Makedonyasındaki Bulgar çetelerinin faaliyetleri ile de yakından ilgilidir. Makedonya'daki Bulgar kızlarının dinleri değiştirildikten sonra Türklerle evlendirildikleri iftirası ile propaganda yapan Bulgar komitecileri, Rusçuk'taki olayı Bulgarların millî duygularını istismar etmek için kullanmışlardır. Dolayısıyla Türk kızı ile bir Bulgar'ın evlenmesini millî bir dava hâline getiren bu çeteciler, halkı tahkir ederek mahkeme kararına karşı çıkmışlardır. Bu sırada Yordan Stefanov ve arkadaşları kızın ailesine saldırı girişiminde bulunmuş ve Emine Safveti'yi kaçırmak için eve baskın düzenlemişlerdir. Bunun üzerine Emine Safveti polis merkezine götürülmüştür. Fakat muhalif partilerin mensupları ve Makedonyalı komitecilerin de yönlendirmesiyle toplanan kalabalık, Emine'yi polis merkezinden alıp Yordan Stefanov'un evine götürmüş ve evin önünde düğün şenliklerine başlamışlardır. Bu vakte kadar Türklere ve Müslümanlara yapılan baskı, tehdit ve zorbalıklara sesini çıkarmayan Rusçuk'taki yetkililer, muhalif partilerin öne çıktığını görünce İçişleri Bakanı Takev'in talimatı doğrultusunda olaya müdahil olmak zorunda kalmışlardır. Yani mesele politik mücadeleye dönüşünce polis tedbir almıştır. 13 Mart 1910 tarihinde Emine Safveti'yi almak için şenlik yapılan yere gelen askerler ile kalabalık arasında çatışma çıkmıştır. Çatışma sırasında ölenler ve yaralananlar olmuştur. Bu durum muhalefet partileri için yeni bir fırsat doğurmuş ve ülke genelinde mitingler ve gösteriler yapılarak Demokratlardan kurulu Bulgaristan hükümetinin istifa etmesi için çalışılmıştır. Yani mesele iktidar partisi ile muhalefet partilerinin mücadelesine dönüşmüştür. Bu süreçte Makedonyalı Bulgar komitecileri ile Stambolistler ve Sosyalistler ön plana çıkmıştır. Bulgaristan'daki muhalif grupların iddiasına göre askerlerin kalabalığa silah kullanması, Bulgar Kralı Ferdinand'ın yakında İstanbul'u ziyaret edecek olmasıyla ilgilidir.

Bu olaylar yaşanırken Rusçuk'taki Türkler ve Müslümanlar çok zor günler geçirmiştir. Gösteri yapan Bulgarlar cami ve mescitleri taşlamışlar ve Türklere ait bazı dükkânları yağmalamışlardır. Bunun üzerine şehirdeki Türklerin bir kısmı Osmanlı Şehbenderhanesine sığınmıştır. Osmanlı Devleti'nin Sofya Sefiri Asım Bey'in Bulgaristan Dışişleri Bakanı'nı uyarması ve bu konuda etkili bir diplomasi yürütmesi, Türklere güvence verilmesi açısından önemli bir girişim olmuştur. Rusçuk'taki Osmanlı Şehbenderi Osman Nuri Bey'in Sofya Sefareti vasıtasıyla Hariciye Nezaretine gönderdiği raporlar, Türk diplomatlarının Rusçuk'taki Türkleri ve Müslümanları korumak için gösterdikleri çabayı yansıtmaktadır. Burada şunu da belirtmek gerekir ki olayların, bölgedeki Türklerin aleyhine daha sert eylemlere dönüşmeden sonlanmasında Bulgar Kralı Ferdinand'ın kısa bir

süre sonra İstanbul’u ziyaret edecek olması etkili olmuştur. Dolayısıyla iki ülke arasındaki ilişkilerin bozulmasını istemeyen Bulgar hükümeti, Türkler aleyhine şiddet eylemlerinin devam etmesine müsaade etmemiştir.

Bir süre sonra şehirde sükûnet sağlanmasına rağmen Emine ailesine teslim edilmemiştir. Rusçuk yöneticileri el altından bu evliliğin gerçekleşmesi için çaba sarf etmişler ve mahkeme kararını feshedebilmek için uğraşmışlardır. Çünkü Rusçuk Mutasarrıfı P. Zlatev, Türk ve İslam karşıtlığı ile tanınan aşırı milliyetçi bir şahıstır. Onun tutumu olayların gidişatını olumsuz yönde etkilemiştir. Neticede Rusçuk yönetimi, hukuk dışı ve Bulgar yasalarına aykırı olarak çocuk yaştaki Emine’nin din değiştirip Yordan ile evlenmesine göz yummuştur. Bu olay, 1878’den sonra anavatanlarında azınlık durumuna düşen Rusçuk Müslümanlarını derinden etkilemiştir. Rusçuk Vakası sebebiyle kendilerini güvende hissetmeyen bazı Türkler, Osmanlı topraklarına göç etmeye başlamıştır. Rusçuk Vakası, Bulgaristan’daki bütün Türkleri olumsuz etkilemiş ve ülke genelinde Müslümanlar çeşitli zorbalıklara maruz kalmıştır. Rusçuk Müftülüğünün haklı davası ve hukukun üstünlüğünü savunan mücadelesi Rusçuk’taki yerel yönetimi rahatsız etmiştir. Bunun sonucu olarak da seçimleri tekrar kazanan Müftü Ali Ziya Efendi’nin müftü olmasına engel çıkarmak istemişlerdir. Oysa bütün bu yapılanlar Berlin Antlaşması ve sonrasında yapılan antlaşma ve mukavelenamelere aykırıdır. Rusçuk Vakası sebebiyle zorbalıklara maruz kalan Türkler için Osmanlı’nın Sofya Sefiri Asım Bey ile Rusçuk Şehbenderi Osman Nuri Bey gerekli girişimlerde bulunmuşlar ve onlara yalnız olmadıklarını hissettirmişlerdir. Ancak bu elim olay, sadece Rusçuk Türklerini değil, Bulgaristan genelindeki bütün Türk ve Müslümanları olumsuz etkilemiştir. Rusçuk Vakası’nın akisleri İstanbul basınında da hissedilmiştir. Türk basını olayın detaylarını Bulgar gazetelerinden alıntı yaparak okurlarına aktarmıştır.

OSMANLI ARŞİV BELGELERİNE GÖRE BULGARİSTAN'DA 1910 YILINDA MEYDANA
GELEN SOSYOLOJİK VE POLİTİK BİR OLAY: RUSÇUK VAKASI

KAYNAKÇA

A. Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Hariciye Nezareti, Sofya Sefareti Evrakı (HR.SFR.04)

618/73, (16.03.1910); 490/29, 9, (13.03.1910); 248/63, (27.03.1910); 490/29, 17, (13.03.1910); 490/29, 16, (13.03.1910); 618/81, (18.03.1910); 490/29, 15, (13.03.1910); 490/29, 18, (13.03.1910); 490/29, 23, (13.03.1910); 490/29, 21, (13.03.1910); 490/29, 21, (13.03.1910); 490/29, 24, (13.03.1910); 490/29, 29, (13.03.1910); 618/97, (27.03.1910); 490/29, 29, (13.03.1910); 490/29, 29, (13.03.1910); 490/29, 29, (13.03.1910); 490/29, 32, (13.03.1910); 619/27, (10.05.1910); 490/29, 32, (13.03.1910); 490/29, 33, (13.03.1910); 619/48, (19.05.1910); 619/59, (25.05.1910); 490/29, 29, (13.03.1910); 618/64, (11.03.1910); 618/64, (11.03.1910); 490/29, 8, (13.03.1910); 618/64, (11.03.1910); 618/64, (11.03.1910); 618/70, (13.03.1910); 490/29, 2, (13.03.1910); 490/29, 4, (13.03.1910); 618/70, (13.03.1910); 618/70, (13.03.1910); 490/29, 11; 490/29, 3, (13.03.1910); 618/70, (13.03.1910); 490/29, 11; 490/29, 3, (13.03.1910); 490/29, 12, (13.03.1910); 490/29, 3, (13.03.1910); 490/29, 20, (13.03.1910); 490/29, 27 (13.03.1910); 490/29, (13.03.1910); 490/29, 25-26, (13.03.1910); 490/29, 31, (13.03.1910); 490/29, 31, (13.03.1910); 490/29, 28, (13.03.1910); 619/27, 2, (10.05.1910); 490/29, 29, (13.03.1910); 490/29, 6, (13.03.1910); 490/29, 14, (13.03.1910); 490/29, 7, (13.03.1910).

Hariciye Nezareti, Siyasi Kısım Evrakı (HR. SYS.)

2949/56, (18.03.1910); 2949/57, (20.03.1910); 2949/58, (21.03.1910).

B. Salnameler

Salname-i Vilayet-i Tuna, Tuna Vilayet Matbaası, Defa 1, Rusçuk 1285.

Salname-i Vilayet-i Tuna, Tuna Vilayet Matbaası, Defa 3, Rusçuk 1287.

Salname-i Tuna, Tuna Vilayet Matbaası, Defa 5, Rusçuk 1289.

Salname-i Vilayet-i Tuna, Tuna Vilayet Matbaası, Defa 7, Rusçuk 1291.

Salname-i Vilayet-i Tuna, Tuna Vilayet Matbaası, Defa 9, Rusçuk 1293.

Salname-i Vilayet-i Tuna, Tuna Vilayet Matbaası, Defa 10, Rusçuk 1294.

C. Gazeteler

Sabah, Numara 7359, 18 Mart 1910; Numara 7360, 19 Mart 1910.
Tanin, Numara 554, 19 Mart 1910; Numara 557, 22 Mart 1910.
Yeni Tasvir-i Efkâr, Numara 285, 16 Mart 1910.
Yeni İkdâm, Numara 2, 15 Mart 1910.
Filibeli Ahmed Hilmi, “Bulgaristan Kralı’nın Dersaadet’i Ziyareti”, *Yeni Tasvir-i Efkâr*, Numara: 291, 22 Mart 1910

D. Araştırma ve İnceleme Eserler

ACAR, Kadir, *Osmanlı Devleti’nde Bir İdari Reform Denemesi: Tuna Vilayeti (1864-1867)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Tez Danışmanı: Prof. Dr. Necdet Hayta, Ankara 2013.

AKATA, Gülin, *1886 Yılı’nın 9/21 Ağustos’unda Devlet Darbesi ve Bulgar Krizi (1886-1887)*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Myumyun Yasharov Isov, Edirne 2021.

AKYAY, Bülent, “1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Sırasında Karadağ Sınırındaki Askerî Durum Üzerine Bir İngiliz Subayının Memorandumu”, *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, Aralık 2015, ss. 1-31.

ARSLAN, Ali ve YILDIRIM, Bülent, “Fiilî Bağımsızlık Sürecinde Bulgaristan Emareti ve Osmanlı Devleti’nin Tutumu (1878-1908)”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 15, Sayı 1, 2013, ss. 225-238.

AYDIN, Mahir, *Şarkî Rumeli Vilayeti*, TTK Yayınları, Ankara 1992.

_____, “Arşiv Belgeleriyle Makedonya’da Bulgar Çete Faaliyetleri”, *Osmanlı Araştırmaları*, Cilt 9, Sayı 9, 1989, ss. 209-234.

_____, “Tophane Konferansı Doğu Rumeli’ye Veda”, *Tarih Dergisi*, Sayı 53, 2011, ss. 115-174.

BAYRAKTAROVA, Emine, *Bulgaristan’daki Müslüman Azınlıkların Statüsü (1908-1919)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü,

OSMANLI ARŞİV BELGELERİNE GÖRE BULGARİSTAN'DA 1910 YILINDA MEYDANA
GELEN SOSYOLOJİK VE POLİTİK BİR OLAY: RUSÇUK VAKASI

Yayımlanmamış Doktora Tezi, Tez Danışmanı: Prof. Dr. Cevdet Küçük, İstanbul 2009.

_____, *Osmanlı Devleti-Bulgaristan Prensliği İlişkileri (1878-1908)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ali Karaca, İstanbul 2002.

BAYUR, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılâbı Tarihi*, Cilt 1, TTK Yayınları, Ankara 1991.

BOZAN, Muhammet Fatih, *R-39 Numaralı Rusçuk Şer'iyye Sicili'nin Çeviri Yazısı ve Tahlili (H. 1204-1205/M. 1789-1791)*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Prof. Dr. Meral Bayrak, Eskişehir 2018.

Bulgaristan Çarlığı Dahilinde Müslüman Müessesat-ı Diniyye İdare ve Teşkilatı Nizamnamesi, (çev.) Müessesat-ı Diniyye ve Vakfiyye Müdürü Mehmed Celil, Neşreden: Ragıp Matşof, Çiftçi Bileğisi Matbaası, 1920.

Bulgaristan Tamim-i Maarif ve Teavün-i İslam Cemiyeti Talimatnamesi, Avitaranyan Matbaası, Filibe 1910.

ÇETİN, Erol, *Bulgaristan Prensliği ile Osmanlı İmparatorluğu Arasında Siyasi İlişkiler (1878-1908)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Tez Danışmanı: Prof. Dr. Toktamış Ateş, İstanbul 2003.

Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye-Bulgaristan İstanbul Muahedenamesi (29 Eylül 1913), Babıali Hariciyye Nezareti Yayınları, Matbaa-i Osmaniyye, Dersaadet 1330.

EKİCİ, Nuray, “Bulgar Devletinin Gelişmesi (1878-1908)”, *Balkanlar El Kitabı*, I, (ed.) Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, Akçağ Yayınları, Ankara 2017, ss. 513-525.

ERDOĞAN, Meryem Kaçan, “XVI. Yüzyılda Kuzey Sınırında Bir Osmanlı Kalesi: Yergöğü”, *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Cilt 11, Sayı 1, 2022, ss. 125-167.

_____, “1166-1167 / 1752-1754 Tarihli (R 37 Numaralı) Rusçuk Şer’iyye Sicili’nin Tanıtımı ve Fihristi”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı 35, 2011, ss. 155-176.

FERLİBAŞ, Meral Bayrak, “Rusçuk’ta Kaybolmuş Osmanlı Mirası: Vakıflar”, *Belleten*, Cilt 79, Sayı 286, 2015, ss. 931-978.

GENCER, Ali İhsan, “Berlin Antlaşması”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 5, İstanbul 1992, ss. 516-517.

HACISALİHOĞLU, Neriman Ersoy, “Sultan Mehmed Reşad Döneminde İstanbul’daki Bulgar Cemaati: Nüfus, Yerleşim ve Ekonomi”, *Tarih Dergisi*, Sayı 71, 2020, ss. 407-428.

_____, “Bulgaristan Prensiği’nde İlan Edilen İlk Anayasa: Tırnova Anayasası”, *Eski Çağ’dan Günümüze Yönetim Anlayışı ve Kurumlar*, (ed.) Feridun M. Emecen, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2009.

_____, “Bulgaristan’ın Kuruluş ve Bağımsızlık Sürecinde Vakıf Meselesi”, *Balkanlar ve Göç*, (ed.) Ali Fuat Örenç, İsmail Mangaltepe, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Bursa 2013.

HAKOV, Cengiz, “1913’te İstanbul’da İmzalanan Bulgar-Türk Antlaşması ve Bulgaristan’da Türk-Müslüman Nüfusun Hakları”, *Osmanlı*, Cilt 2, (ed.) Güler Eren, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, ss. 474-477.

HALAÇOĞLU, Yusuf, “Bulgaristan - Tarih (Osmanlı Dönemi)”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 6, İstanbul 1992, ss. 396-399.

HASANOĞLU, Ergün, *Stefan Stambolov Hükümeti Döneminde Bulgaristan Prensiği-Osmanlı Devleti İlişkileri (1887-1894)*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Bülent Akyay, Edirne 2023.

İBRAHİMOV, Osman, *1877-1908 Yılları Arasında Bulgaristan Müslümanlarının Dinî Kurumları*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nesimi Yazıcı, Ankara 2016.

İNALCIK, Halil, *Tanzimat ve Bulgar Meselesi*, Kronik Kitap Yayınları, İstanbul 2017.

OSMANLI ARŞİV BELGELERİNE GÖRE BULGARİSTAN'DA 1910 YILINDA MEYDANA
GELEN SOSYOLOJİK VE POLİTİK BİR OLAY: RUSÇUK VAKASI

İSOV, Mümin, “Bulgaristan Tarih Ders Kitaplarında Türk Azınlığın Yerine İlişkin Bazı Gözlemler”, *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, Temmuz 2014, ss. 37-51.

JELAVİCH, Barbara, *Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllar*, Cilt 1, (çev.) İhsan Durdu, Gülçin Tunalı, Haşim Koç, Küre Yayınları, İstanbul 2016.

KARAGÖZ, Senem, *XV-XVI. Yüzyıllarda Deliorman-Tozluk Hattında Osmanlı Yerleşmesi (Fetih, İskân ve Nüfus)*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa Alkan, Ankara 2019.

KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, Cilt 9, TTK Yayınları, Ankara 1999.

KİEL, Machiel, “Rusçuk”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 35, İstanbul 2008, ss. 246-250.

KOYUNCU, Aşkın, *Bulgar Eksarhlığı*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ahmet Altıntaş, Çanakkale 1998.

KÖSEBEY, Oğuzhan, *Osmanlı İmparatorluğundan Günümüze Bulgar-Türk İlişkileri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Doç. Dr. Deniz Ülke Arıboğan, İstanbul 2000.

KUYUCUKLU, Nazif, “Bulgaristan (Fizikî ve Beşerî Coğrafya)”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 6, İstanbul 1992, ss. 391-396.

Muâhedât Mecmûası, Cilt 5, TTK Yayınları, Ankara 2008.

ÖZCAN, Tuğrul, “Kurumsallaşma Sürecinde Bulgar Millî Meclisi (1879-1885)”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 11, Sayı 25, 2014, ss. 99-109.

ŞENTÜRK, M. Hüdai, *Osmanlı Devleti'nde Bulgar Meselesi (1850-1875)*, TTK Yayınları, Ankara 1992.

ŞİMŞİR, Bilâl N., *Rumeli'den Türk Göçleri*, Cilt 3, TTK Yayınları, Ankara 1989.

TÜRKGELDİ, Ali Fuad, *Mesâil-i Mühimme-i Siyasiyye*, Cilt 2, (haz.) Bekir Sıtkı Baykal, TTK Yayınları, Ankara 1987.

UZER, Tahsin, *Makedonya Eşkıyalık Tarihi ve Son Osmanlı Yönetimi*, TTK Yayınları, Ankara 1999.

VATANSEVER, Erhan, *Bulgar Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Bulgaristan'ın Bağımsızlığı (1841-1908)*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Sabri Can Sannav, Edirne 2019.

Vesayet Kanunnamesi, Mütercim ve Musahhihler: N, M, H, Kovaçof Matbaası, Sofya 1894.

YOLCU, Cengiz, “Bulgar Çarı Çarlar Kenti’nde”, *Osmanlı İstanbul’u*, III, (ed.) Feridun M. Emecen, Ali Akyıldız ve Emrah Safa Gürkan, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015, s. 244-288.

E. Elektronik Kaynaklar

NENOV, Nikolay, “Rusenskata Kırvava Svatba Po Sirni Zagovezni Vlast i Folklor v Nova Bulgariya Prez 1910 g.”, Liternet, https://litternet.bg/folklor/sbornici/ruse/rusenskata_karvava_svatba.htm, (12.02.2024)

VELİÇKOV, Petar, “Kak Bılgaro-Turska Svatba Okırvavi Ruse Predi 100 g.”, E-vestnik, <https://e-vestnik.bg/8496/kak-edna-balgaro-turska-svatba-okarvavi-ruse-predi-100-g/>, (14.02.2014).

<https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-79752/trakya-oyunlari.html>, (10.02.2024).

https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/22247/mod_resource/content/1/HALK%20DANSLARI.pdf, (10.02.2024).